

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS NODAĻA

Latviešu valodas un literatūras skolotāja
profesionālo studiju programmas
nepilna laika neklātienes
5. kursa studente
Anda Fridemane
(st. apl. nr. af 08097)

8. KLAŠESSKOLĒNU STILISTISKO PRASMJU PILNVEIDOŠANAS
IESPĒJAS LATVIEŠU VALODAS STUNDĀS

DIPLOMDARBS

Zinātniskā vadītāja:
Dr. paed., prof. M. Gavriļina

Rīga 2014

ANOTĀCIJA

Diplomdarba temats ir „8. klases skolēnu stilistisko prasmju pilnveide latviešu valodas stundā”. Diplomdarba īstenošanai tika izvirzīti šādi uzdevumi:

1. analizēt metodisko un lingvodidaktisko literatūru, lai gūtu atziņas par bilingvālās izglītības apguvi skolā;
2. raksturot mazākumtautību skolēnu vispārīgi pieļautās kļūdas latviešu valodā;
3. apjaust izglītības satura dokumentos izvirzītās prasības stilistisko prasmju apguvei;
4. raksturot stilistisko prasmju jēdzienu un pieļautās mazākumtautību skolēnu stila kļūdas latviešu valodā;
5. izveidot mācību darba organizācijas metodisko variantu stilistisko prasmju pilnveidei 8. klasē;
6. aprobēt izveidoto mācību darba organizācijas metodisko variantu pedagoģiskā praksē;
7. analizēt un interpretēt 8. klases skolēnu mācību sasniegumus stilistisko prasmju pilnveidē.

Darbs sastāv no ievada, trijām nodaļām, kur otrajai nodaļai ir trīs apakšnodaļas un trešajai nodaļai – trīs apakšnodaļas, secinājumiem un literatūras saraksta., ko veido 43 vienības. Diplomdarba pirmajās divās nodaļās ir apkopotas teorētiskas atziņas, kuras palīdz atklāt pētāmās problēmas aspektus. Trešajā nodaļā ir pamatota didaktiskā materiāla izstrāde, raksturota izmēģinājumdarbības norise un rezultāti. Pielikumā ir pievienota skolotāju anketa, mācību stundu konspekti, darba lapu paraugi un skolēnu darbu paraugi.

Izmēģinājumdarbība tika izveidota atbilstoši skolēnu zināšanu līmenim, lai to papildinātu ar jaunām prasmēm un zināšanām. Analizējot pārbaudes darbu tika secināts, ka skolēnu stilistiskās prasmes ir iespējams uzlabot izmantojot dažādas metodes un paņēmienus, ņemot vērā skolēnu vecumposmu, spējas un zināšanu līmeni. Diplomdarba autore uzskata, ka izvirzītais mērķis ir sasniegts.

ANNOTATION

The topic of Diploma Paper is „possibilities of improving the stilistical skills of Grade 8 pupils at Latvian language lessons. To realize Diploma Paper have been proposed several tasks:

1.to analyze the metodical and linguodidactical literature, to gain knowledge about bilingual education;

2.to describe minority students mistakes;

3.to realize stylistically skills requirements in education documents;

4.to describe the concept of stilistical skills and mistakes minority students;

5.to create the methodical variant of teaching work organization improvement of stilistical skills;

6.to approbate the formed methodical variant of teaching work organization in pedagogical process;

7.to analyze and interpret the student achievements in improvement of stilistical skills in Grade 8.

The Diploma Paper includes the introduction, three chapters conxlusions and register of literatureb with 43 items. Chapter two contains from three subchapters and three contains from three subchapters. The first two chapters offer theoretical insights into essential aspects of the problem. The third chapter is based on didactic material developments and approbation, it describes the pedagogical pilot actions and analyze results. Annexes provide the inquiry form example for teacfers, lessons synopsis, didactical materiāls based onstudents paper.

The teaching approach was developed according to students knowledge and their level of skills. By analyzing methodological material, lesson system andthe students final papers diploma author concluded that students skills are possible to improve through a variety of methods and techniques, taking into account students' age groups, abilities and knowledge. The author believes that the goal of the Paper has been achieved.

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads.....	5
1. Latviešu valodas apguve bilingvālās izglītības kontekstā.....	8
2. Mazākumtautību skolēnu stilistiskās prasmes latviešu valodā.....	22
2.1. Stilistisko prasmju jēdziens.....	22
2.2. Mazākumtautību skolēnu stilistiskās kļūdas latviešu valodā.....	27
2.3. Mācību metodes skolēnu stilistisko prasmju pilnveidošanai.....	32
3. Izmēģinājumdarbības gaita un rezultāti.....	38
3.1. 8. klases skolēnu stilistisko prasmju analīze.....	39
3.1.1. Anketēšana un tās rezultāti.....	40
3.1.2. Skolēnu diagnosticējošā darba analīze.....	45
3.2. Didaktiskā materiāla aprobācija.....	47
3.3. Pārbaudes darba aprobācija un rezultāti.....	51
Secinājumi.....	56
Izmantotā literatūra.....	59
Pielikumi	63

IEVADS

Pasaule ir plaša ar valodu daudzveidību. Katra valoda ir individuāla, tai ir sava rakstu forma, izruna, dažādas lietojuma normas, kas savas valodas pratējam ir jāprot, lai iekļautos sabiedrībā, kura to izmanto. Daudzi cilvēki vēlas papildināt savas valodas spējas, lai paplašinātu savas valodas prasmes un komunikatīvo loku, tāpēc par vienu no aktuālākajām valodas apguves metodēm tiek dēvēta bilingvālā izglītība.

Daudzi vecāki domā par to, ka viņu bērniem ir jāiekļaujas tajā sabiedrībā, kurā viņi dzīvo, tāpēc skolēni mācās mazākumtautību skolās. Šajās skolās skolēni apgūst latviešu valodu ne tikai kā otru valodu, bet prasmi to izmantot tajā sabiedrībā, kurā dzīvo un uzturas. Labam skolotājam, kurš palīdzēs pilnveidot šo prasmi skolēniem, raksturīgas kompetences dažādās sfērās, piemēram, spēja iedvesmot bērnu, lai palīdzētu apgūt valodu, plašas pedagoģiskās zināšanas, lai organizētu mācību procesu, prasme ievērot vecumposmu īpašības un skolēnu individualitāti. Skolotājam jāprot vērtēt ne tikai darba rezultāti, bet arī attieksme pret mācību darbu, skolēnu spēju un prasmju izaugsme, kā arī sava darba efektivitāte.

Skolotājam jāievēro skolēnu mācīšanās spējas, lai tās pilnveidotu, bet jāatceras, ka mazākumtautību skolēniem latviešu valoda ir otrā valoda, nevis dzimtā, tāpēc viens no galvenajiem valodas apguves mērķiem, mācot latviešu kā otru valodu, ir „attīstīt izglītojamā kompetenci latviešu valodā, lai veicinātu viņa integrāciju Latvijas sabiedrībā un veidotu pamatu izglītības ieguvei”. [34]

Izlasot otrās valodas apguves mērķi un salīdzinot to ar praksē pieredzēto, diplomdarba autore secina, ka reālā situācija skolā atšķiras no vēlamās, jo skolēniem ir vāji attīstītas stilistiskās prasmes un spējas, par kurām lielāks teorētiskais pamats tiek dots vidusskolas posmā. Skolēniem pamatskolas posmā tiek ieliktas pamatzināšanas latviešu valodas apgūvē, kuras bieži vien nenostiprinās uzreiz, bet tikai ar laiku, ja otrā valoda tiek realizēta sabiedriskā dzīvē. Tāpēc ir svarīga valodas attīstīšana un nostiprināšana ne tikai skolā, konkrētajā mācību priekšmetā, bet arī citās mācībās un sabiedriskajā dzīvē. Skolotājam vajadzētu virzīt mācību procesu tā, lai stilistikas jautājumi tiktu aplūkoti arī citu tematu apguves kontekstā. Darba autores vērojumi prakses laikā liecina par to, ka skolēniem ir lielas grūtības sava teksta veidošanā. Šīs grūtības ir ne tikai mazākumtautību, bet arī vispārīzglītojoši skolu skolēniem.

Viņi nespēj sakopot domas, lai izveidotu loģisku tekstu atbilstoši valodas normām, jo problēmas sagādā stilistika, piemēram, vārdu secība teikumā, saskaņotas locījumu formas vārdiem, atbilstoši vārdu izvēles precizitāte u.tml. Šīs problēmas skolēniem rodas burtiskas tulkošanas rezultātā, dažādu valodas normu nezināšanas dēļ, ietekmējoties no apkārtējās vides, piemēram, internetā, žurnālos, avīzēs publicētiem rakstiem, apkārtējā vidē dzirdamās valodas, dažādu populāru cilvēku runas stila. Koptu valodu, kurā ir ievērotas ne tikai stilistikas, bet arī pareizrakstības normas ir grūti atrast. Šo iemeslu dēļ, kļūdas skolēni pieļauj pat neapzināti, jo tās redz un dzird visapkārt, pieņemot to par valodas normu. Tāpēc skolotājiem ir jāvelta diezgan daudz laika un enerģijas, lai lauztu dažādus stereotipus, kas valodā ir ieviesušies, lai pilnveidotu skolēnu spējas un prasmes stilistikā un pareizrakstībā, kas veido un parāda attieksmi pret valsts valodu. Otrās valodas apguves kontekstā, skolotājam jāievēro tas, ka šo attieksmi nepilnveidos mācot valodas likumus, bet akcents jāliek uz komunikācijas iespējām, lai skolēns varētu pilnvērtīgi iekļauties sabiedrībā. To var darīt parādot valodas bagātību, izmantojot dažādas metodes, kas attīsta, gan valodas normu izzināšanu, gan komunikācijas spējas, lai veidotos pareiza izpratne par valodas lietojumu ikdienā.

Pētījuma mērķis ir izpētīt un saprast, kā skolotājs var palīdzēt 8. klases mazākumtautību skolēniem pilnveidot stilistiskās prasmes latviešu valodā, izmantojot mūsdienu didaktisko pieredzi, ņemot vērā diagnosticējošā darbā konstatētās stilistikas problēmas skolēnu runā.

Diplomdarba uzdevumi:

1. aplūkot un analizēt lingvistiskajās un lingvodidaktiskās atziņas par pētāmo problēmu;
2. izpētīt stilistisko prasmju pilnveidei izvirzītās prasības mācību priekšmeta standartā;
3. raksturot skolēnu runas uzvedību atbilstošajā vecumposmā;
4. analizēt 8. klases skolēnu stilistisko prasmju līmeni, konstatēt reālās problēmas;
5. aprobēt praksē mācību paņēmienus un uzdevumus, lai pilnveidotu skolēnu stilistiskās prasmes;
6. apkopot un izvērtēt rezultātus.

Pētījumā izmantotās pētnieciskās metodes:

1. teorētiskās literatūras analīze par bilingvālo izglītību, lai izprastu tās kontekstu mazākumtautību izglītībā;

2. teorētiskās literatūras analīze par skolēnu stilistiskajām prasmēm otrās valodas apguvē, lai izstrādātu pētījuma teorētisko pamatu un varētu izveidot metodisko materiālu variantu izmēģinājumdarbībai Dobeles novada X pamatskolas 8. klasē;
3. pārrunas ar skolēniem un skolotājiem;
4. pedagoģiskā novērošana un izmēģinājumdarbība;
5. skolēnu mācību sasniegumu analīze.

Diplomdarba teorētiskā bāze:

Lai atrastu un izveidotu sekmīgu metodisko materiālu, tika studēti dažādi pētījumi lingvistikā, lingvodidaktikā, psiholoģijā un pedagoģijā, pārzināti mācību procesa reglamentējošie likumi un noteikumi, izskatīts mācību programmas paraugs. Lingvistikas pamatatziņas tika gūtas studējot: I. Freimanis, V. G. Kasarovas, J. Rozenberga, u.c. pētījumus. Lingvodidaktisko bāzi veido: A. Šalme, S. Lazdiņa, M. Gavriļina, G. Kļava, K. Motivāne, I. Pāvula, K. Beikers, V.G. Kostomarovs, V.Kalnērziņa u.c. Pedagoģiskās un psiholoģiskās atziņas tika gūtas un iepazītas ar E. Maslo, V. Reņģes u.c. darbiem. Mācību metožu, metodisko paņēmienu pamatojumu atspoguļojuši D. Laiveniece, V. Kalnērziņa, S. Neilande, I. Marševska.

Diplomdarba struktūra:

Diplomdarbu veido 3 nodaļas. Pirmajās divās nodaļās atspoguļotas teorētiskās atziņas, kuras palīdz atklāt pētāmās problēmas aspektus. Trešajā nodaļā ir pamatota didaktiskā materiāla izstrāde, kā arī raksturota izmēģinājumdarbība un tās rezultāti. Diplomdarbam pievienots izmantoto avotu un literatūras saraksts. Pielikumā ir pievienoti didaktiskajā materiālā ietverti mācību stundu konspekti un darba lapu paraugi, kā arī skolēnu darbu paraugi, to vērtējumi un aptaujas anketa skolotājiem.

1. LATVIEŠU VALODAS APGUVE BILINGVĀLĀS IZGLĪTĪBAS KONTEKSTĀ

Zinātniskajā literatūrā otro valodu dēvē par to valodu, kura ir „kādas valsts sabiedrības vairākuma (majoritātes) vai ar likumu oficiālas (valsts) valodas statusā pasludinātā valoda, kuru lieto kā sazināšanās līdzekli (valsts valodu) attiecīgajā valstī, un kuru mācās, apgūst un lieto minoritātes pārstāvis, kuram tā nav dzimtā valoda.” [13;271]

„Ar terminu *bilingvālā izglītība* tiek apzīmēti vairāki simti modeļu un programmu, ko vieno kopīgs princips: kā mācību līdzeklis tiek izmantotas divas (dažos gadījumos 3 – 4) valodas”. [5;10] Kopš 20. gadsimta 80. gadiem pasaulē sāka šķirt svešvalodas un otrās valodas apguvi, kā divus dažādus jēdzienus. Šī iemesla dēļ, tika akcentēti vairāki valodu apguves faktori. Otrā valoda ir „valoda, kuras mutvārdu un rakstveida izpausmes pastāv sabiedrība un apņēm minoritātes pārstāvjus tiklīdz viņi iziet ārpus mājām un savas minoritātes grupas”. [5;10] Šī valoda var nebūt arī pēc skaita otrā, ar kuru sastopas minoritātes pārstāvis, bet atšķirībā no svešvalodas mācīšanās, otrās valodas apguve notiek apgūstamās valodas zemē. Latvijā bilingvālās izglītības koncepcija atbilst „jaunākajām zinātnes atziņām par dzimtās valodas nozīmi. Valsts valoda kā mācību līdzeklis pieaugušo proporcijā papildina bērna dzimto valodu, tādējādi nodrošinot abu valodu zināšanas un prasmes augstā līmenī.” [5;10] Bilingvālās izglītības procesā skolēns veidojas par lingvālu personību gan primāri, jo galvenokārt mācības apgūst savā dzimtajā valodā, gan sekundāri, jo mācību procesā tiek integrēta latviešu valoda.

Viena no pasaulē atzītākajām metodēm kā iegūt augsta līmeņa valodu prasmi un paaugstināt izglītības kvalitāti, ir bilingvālā izglītība. I. Pāvula savā rakstā „Bilingvs – nākotnes cilvēks” ir citējusi I. Maslo uzskatu, ka „Bilingvāla metodika paredz dzimtās un otrās valodas kā saziņas un mācību valodas izmantošanu gan mācību procesā, gan saziņā un saskarsmē. Abu valodu lietojuma princips ir: tik daudz, cik iespējams, otrajā valodā, tik daudz, cik nepieciešams - dzimtajā valodā. Abas valodas tiek funkcionāli lietotas kā instruments mācību priekšmeta satura izzināšanā”. [39]

Latvijā bilingvālā izglītība ir nosacīti jauns termins, kaut arī latviešu valodā kā otrā valoda mazākumtautību pārstāvjiem ir mācīta jau diez gan sen, jo „bilingvālā izglītība lielā mērā ir sasaistīta ar sabiedrības integrācijas jautājumiem.” [39] Šī iemesla dēļ, nepieciešams ieskatīties bilingvālās izglītības attīstībā Latvijā.

Mācību priekšmets „Latviešu valoda” mazākumtautību izglītībā ir ietverts jau kopš 20. gadsimta 20. gadiem. Šajā laikā Latvijā sāka veidoties minoritāšu izglītības sistēma, kurā nozīmīga vieta bija latviešu valodas apguvei. „1919. gada 8. decembrī Tautas Padomē pieņēma likumu *Mazākuma tautību skolu iekārta Latvijā.*” [14;43] Izveidojās vācu, krievu, poļu, ebreju skolas, arī minoritāšu klases latviešu pamatskolās. „20. – 30. gados Izglītības ministrijā darbojās mazākumtautību skolu pārvaldes, kuras noteica mācību plānus, to skaitā arī latviešu valodas mācībai.” [14;43] 1925. gadā tika izdota Latviešu valodas programma mazākuma tautību pamatskolām Latvijā. Programma kļuva par pamatu valodas mācību grāmatu izveidei, nosakot mācību materiāla apjomu un saturu. Tā bija spēkā līdz 1932./1933. gadam, jo šis mācību gads bija pārejas gads. No nākamā mācību gada minoritāšu skolās latviešu valodu mācīja pēc latviešu pamatskolu programmām.

Pēc Latvijas iekļaušanas Padomju Savienībā, situācija mazākumtautību izglītības jautājumos krasi mainījās, jo „PSRS nebija pieņemts valodu likums un tārad nebija arī oficiālas valsts valodas”. [14;44] krieviski runājošiem padomju republikas iedzīvotājiem netika izvirzītas noteiktas valodas prasmes., jo nevajadzēja zināt attiecīgās republikas valodu. Rezultātā pasliktinājās latvieši valodas prasmes un kvalitāte, sašaurinājās lietojums, un mazinājās valodas vērtība. Šī laika periodā pasliktinājās latviešu valodas apguve skolās ar krievu mācību valodu, jo tika samazināts mācību stundu skaits. „Mācību efektivitāti mazināja arī vienveidīgās pedagoģiskās darbības formas, neizteiksmīgās mācību grāmatas un reglamentētā mācīšana „no augšas”, kas nereti padarīja skolēnu par pasīvu uzdevumu izpildītāju, bet valodas apguvi – par mazrezultatīvu un neinteresantu nodarbi.” [14;44] pedagogiem nebija speciālu zināšanu par svešvalodas apguves pamatjautājumiem, nebija arī pieredzes. Latviešu valodas apguve tika slikti organizēta. Dominēja vienveidīgas mācību metodes un formālas pārbaudes formas.

Latvijas Republikas Saeima 1998. gadā pieņēma Izglītības likumu, kura „mērķis ir nodrošināt katram Latvijas iedzīvotājam attīstīt savu garīgo un fizisko potenciālu, lai veidotos patstāvīga un attīstīta personība, demokrātiskas Latvijas valsts un sabiedrības loceklis”. [5;11] Savukārt bilingvālās izglītības programmu ar četrām apakšprogrammām apstiprināja 1999. gadā:

1. „apakšprogramma: paredz pāreju uz latviešu valodu kā mācībvalodu, paralēli vismaz līdz 6. klasei skolēna pirmā valoda tiek apgūta kā mācību priekšmets;

2. apakšprogramma: to plaši praktizē vairākas Eiropas valstis, kurās līdzās pamatnācijai dzīvo daudz mazākumtautību iedzīvotāju (Šveice, Zviedrija, Dānija, Somija u. c.), paredz vertikālu (mācību priekšmetu apgūvē tiek izmantota gan skolēna pirmā, gan otrā valoda) abu valodu lietošanu līdz pamatskolas (1.–9. klase) beigām;
3. apakšprogramma: pakāpeniskas pārejas programma uz mācībām valsts valodā deviņu pamatskolas gadu garumā. 1. klasē vienu priekšmetu apgūst valsts valodā, ar katru nākamo gadu nāk klāt vēl viens mācību priekšmets valsts valodā, un tā līdz pamatskolas beigām – 9. klasei. Rezultātā skolēniem jābūt gataviem vidusskolā mācīties valsts valodā;
4. apakšprogramma: paredz sākumskolas (1.–4. klase) izglītības iegūšanu skolēnu dzimtajā mazākumtautības valodā. Sākot ar 5. klasi, puse mācību priekšmetu tiek apgūta latviešu valodā, otra puse – dzimtajā valodā; tā līdz 9. klasei.” [5;11]

„Šie modeļi dod iespēju bērniem apgūt latviešu valodu un kultūru un arī mācīties dzimto valodu un kultūru.” [5;11] Šos modeļus izvērtēja gan skolotāji, gan vecāki, izvēloties katrai skolai piemērotāko. Kopš 1999. gada 1. septembra sākās mācības jau pēc jaunās kārtības. Skolām, protams, ir iespēja izveidot arī savu izglītības modeli, kurš ir jāapstiprina Izglītības ministrijā, lai izglītības iestāde to varētu izmantot mācībās.

Vispārīgie bilingvālās izglītības mērķi:

1. „integrēt indivīdus un grupas vienotā sabiedrībā; socializēt cilvēkus pilnvērtīgai līdzdalībai sabiedrības dzīvē;
2. veidot multilingvālu sabiedrību; panākt vienotību multietniskā lingvistiski daudzveidīgā valstī;
3. nodrošināt darba tirgum un sociālajai mobilitātei nepieciešamās valodas prasmes;
4. saglabāt etnisko un reliģisko identitāti;
5. apgūt valodu kā sazināšanās līdzekli starp lingvistiski un politiski nošķirtām kopienām;
6. padziļināt valodas un kultūras izpratni.” [5;11]

21. gadsimta sākumā ievērojami uzlabojās otrās valodas mācīšanās kvalitāte, jo tika padziļināti pedagogu izpratne par jaunu pieeju un metožu iespējām. Mācīšanās pieredzi „bagātināja jaunas teorijas par runas un rakstu valodas funkcionālajām atšķirībām un to

mācīšanās īpatnībām, kā arī integrētu prasmju kompleksu apguvi akadēmiskajās mācību programmās”. [14;45] Pārmaiņu rezultātā tradicionālo valodas apguvi pakāpeniski nomainīja komunikatīvi orientēta valodas apguves prakse, jo jaunākās nostādnes valodu vērtēja kā funkcionālu parādību, tāpēc nonāca pie secinājuma - apgūt to praktiskā lietojuma procesā.

Valodas apgūvē tiek runāts par dažādām darbībām, kuru veikšanai izmanto kompetences, kuras ir „gan vispārējās, gan tādas, kas saistītas tieši ar valodas lietojumu. Kompetences var raksturot kā prasmju un zināšanu izmantošanas spējas, ko skolēns, mērķtiecīgi, sistemātiski un apzināti vingrinoties, apgūst aktīvā darbībā.” [10;146]

Latviešu valodas kā otrās valodas obligātās izglītības standartā ir ieviestas trīs kompetences – komunikatīvā, valodas, sociokultūras..

Komunikatīvā kompetence „veido prasmes izmantot valodu atbilstoši saziņas mērķim. Atbilstoši runas/rakstu situācijai, informācijas uzdevumam un saziņas partneru nolūkam, skolēnam jāprot lietot valodu nosaukšanas, kontaktveidošanas, informācijas apmaiņas, attieksmju un emociju izteikšanas un iztēles funkcijās.”[33]

Valodas kompetencē „apgūst saziņai nepieciešamos valodas pamatus, 1.–6. klasē lingvistisko kompetenci veido automatizēti, izmantojot gramatikas modeļus, vārdu savienojumus, frāzes, paraugteikumus un mikrotekstus. Lai pilnīgotu un padziļinātu saziņas prasmi, 7. – 9. klasē lingvistisko kompetenci turpina attīstīt, izmantojot gan deduktīvo, gan induktīvo pieeju valodas sistēmas un struktūras izpētē un izpratnē.”[33] Šajā kompetencē ļoti svarīga ir virzība uz mērķi, lai skolēns veiksmīgi izveidotos par lingvālu personību.

Sociokultūras kompetence „izriet no tā, ka skolēnam tiek veidots priekšstats par runas uzvedības nacionālo un kultūras savdabību, attīstīta spēja izmantot sociokultūras konteksta elementus, radot un uztverot runu.” [35] Tā sekmē to, ka skolēns uztver valodu kā nacionālās un pasaules kultūras, tautas garīgā mantojuma izziņas līdzekli, kā vienu no līdzekļiem, ar kuru tiek izziņāta iespēja saprasties ar dažādu kultūru pārstāvjiem.

Galvenokārt, mācību procesā tiek realizēta komunikatīvā pieeja, jo mācību priekšmeta viens no svarīgākajiem mērķiem ir attīstīt komunikatīvo kompetenci valodas apgūvē, lai valodas apgūvēji varētu iekļauties sabiedrībā. Viena no galvenajām lietām, kas skolotājam ir jāatceras, lai pilnvērtīgi īstenotu otrās valodas apguvi ir tas, ka valodas apguve notiek vienlaikus ar apkārtējās pasaules izziņu, tā ir gan mērķis, gan līdzeklis tās izziņāšanai.

Beidzot pamatskolu skolēnam otrajā valodā ir jāapgūst šādi komunikatīvās pieejas pamatprincipi:

1. „uz darbību orientēta pieeja;
2. runas darbības prasmju apguve;
3. dažādu kompetenču attīstīšana;
4. autentiska saziņa, runas situācijas un runas likumību izpratne;
5. mērķtiecīga saziņa;
6. daudzveidīgu saziņas stratēģiju izmantošana;
7. valodas jaunatklāsmes un jaunrade;
8. aktīva sadarbība, risinot noteiktus saziņas uzdevumus.” [35;6]

A. Šalme uzskata, ka „pieeja atšķirībā no metodes nosaka noteiktus valodas apguves mērķus, nevis paņēmienus, kā valoda apgūstama”. [14;81] Bilingvālās izglītības mērķis latviešu valodas un literatūras mācību priekšmetā pamatskolai ir „attīstīt izglītojamā kompetenci latviešu valodā, lai veicinātu viņa integrāciju Latvijas sabiedrībā un veidotu pamatu izglītības ieguvei”. [33] Mācību priekšmeta uzdevums ir radīt izglītojamajiem iespēju: „apgūtās prasmes izmantot latviešu valodā dažādiem saziņas mērķiem; veidot izpratni par latviešu valodas sistēmu, lai nodrošinātu jēgpilnus, precīzus un pareizus izteikumus runā un rakstos; apgūt zināšanas, veidot izpratni un attīstīt interesi par latviešu literatūru un kultūru citu tautu kultūru kontekstā, lai veicinātu saziņu un sadarbību Latvijas kultūrvēsturē; attīstīt izpratni par valodas apguves daudzveidīgajām iespējām, lai spētu patstāvīgi pilnveidot savas valodas prasmes un lietot valodu citu mācību priekšmetu apgūvē”. [33] Mācību saturs ir saskaņots un saistīts ar standartā izvirzīto mērķi, uzdevumiem, obligāto saturu un pamatprasībām, lai apgūtu mācību priekšmetu.

Bilingvālā izglītība ne tikai palīdz apgūt latviešu valodu, lai varētu integrēties konkrētajā sabiedrībā, bet arī, pēc I. Pāvulas domām, dod „iespēju paaugstināt izglītības kvalitāti, jo nodrošina informācijas ieguves un izmantošanas iespējas vairākās valodās, kas paplašina iespējas turpināt izglītību vairākās valodās, paver lielākas iespējas konkurēt darba tirgū, veido izpratni par divām vai vairākām kultūrām, kas pilnveido starpkultūru saskarsmi.” [39]

LVA pētījumā „Latviešu valodas apguves ietekmējošie faktori un lietojuma vide” ir analizēti latviešu valodas apguvi ietekmējošie faktori:

1. izglītības politika – tās realizācijas sekmīgums, akcepts vai noliegums sabiedrībā;
2. skolotāju attieksmi pret konkrēto valodu un skolēniem;
3. otrās valodas grupas lielums;

4. valodas grupu robežas apziņa – to ietekmē skolēnu dzimtās valodas relatīvais tuvums mērķa valodai;
5. abu valodas grupu nesēju savstarpējās attiecības – dominējošs vai subordinēts otrās valodas kolektīvs, valodas prestižs, grupu sociāli ekonomiskais saturs, kā arī attieksmes pret vadošo vērtību sistēmas pārņemšanu;
6. iekšējā saliedētība – šis faktors noteiks valodas apguves gaitu, grupas biedru spēcīga identificēšanās ar savu iekšējo grupu var kavēt otras grupas kultūras un līdz ar to arī valodas sekmīgu pārņemšanu;
7. teritorijas lielums un apdzīvotība - tas nosaka valodas pieejamību. [32]

E. Maslo savā grāmatā „Mācīšanās spēju pilnveide” ir izveidojusi atzinumu, kas „parāda dzimtās valodas ietekmi uz svešvalodu apguvi un svešvalodu ietekmi uz jaunas valodas mācīšanos. Saskaņā ar šo teoriju otrās valodas apguvi nosaka divi faktori – universālījas (cilvēka iedzimtie priekšnoteikumi, lai iemācītos valodu) un mācīšanās vide”. [14;37]

Universālījas ir viens no pirmajiem ietekmējošiem iemesliem, lai apgūtu otro valodu. Piemēram, dzimtās valodas ietekmei ir diezgan liela nozīme, arī personīgai un mācīšanās pieredzei. „Skolēnam parasti ir noteikta mācīšanās pieredze, kuru viņš guvis dzīves laikā skolas mācībās un ārējā vidē. Skolēnam ir pieredze dzimtās valodas apgūvē, kuru viņš kaut kādā mērā izmanto arī svešvalodu mācībās”. [9;113, 114]

Mācīšanās vides teorija nosaka to, ka „valodas apguves nepieciešamību izraisa sociālā situācija un saskarsmes nepieciešamība. Tā pamato saprotamā ieguldījuma sniegšanas nepieciešamību, saprotamas izteikšanās prasības esamību un interakcijas nozīmīgumu”. [9;105] Valodas vide ir nozīmīga tāpēc, ka „valodas apgūvē nozīmīga ir mijiedarbība, jo skolēni savā valodas apguves procesā izmanto ieguldījumu, kuru saņem no apkārtējās vides”. [9;105] skolēni apgūst valodu ar apkārtējās ietekmes palīdzību.

E. Maslo uzsver, ka „jārunā nevis par valodu spējām, bet gan par kādu universālu spēju, kura ir katram cilvēkam un no kuras ir atkarīgi mācīšanās panākumi”. [9;114] Skolotāji bieži vien neapzinās, ka neveiksmes valodas apgūvē nav atkarīgas no viņu mācīšanās spējām, bet gan no nepareizi izvēlēta mācību veida.

Sekmīgi un pareizi apgūta valoda pēc J. Rozenberga uzskatiem ir tad, ja „valoda tiek lietota pareizi, ja ievēro gramatikas un fonētikas likumības, ja valodas „būvmateriālu” (vārdus un frāzes) pareizi sakārto pēc valodā pastāvošās gramatiskās sistēmas teikumos vai citos

komunikātos un tos - savukārt runā/tekstā, kas ir valodas struktūra: vispilnīgākā vienība sazināšanās un objektīvās īstenības izziņas procesā”.[12;56] Valoda ir skaidra, ja runu var uztvert, ja teiktais nerada valodiskus pārpratumus un nav nemotivētu divdomību. Šādā gadījumā ir viegli saprast informāciju, ko runā otrās valodas apguvējs. Ja šādi tiek runāts, tad mēs to varam saukt par kvalitatīvu valodas lietošanu.

Ne tikai dažādi likumi, attīstības tendences un kompetenču izmantošana otrajā valodā, var ietekmēt valodas apguvi, bet arī citi ietekmējoši iemesli, kuri ir minēti vecāku rokasgrāmatās „Divvalodīgi bērni”:

1. „pieaugušo un vienaudžu attieksme pret valodu;
2. bērna motivācija: vajadzības, intereses, mērķi;
3. valodas apguvēja personības īpašības (spējas, intelekts, raksturs, griba, pašapziņa un pašvērtējums);
4. mācības un mācību stratēģijas;
5. skolotāja pedagoģiskās darbības stils un darba metodes;
6. reālais sociālais un kultūras konteksts – vide;
7. formālā un neformālā valodas apguve;
8. apgūstamās valodas prestižs un nākotnes perspektīvas;
9. sabiedrībā dominējošais politiskais aspekts.” [21]

Šie iemesli var būt gan pozitīvi, gan negatīvi ietekmējoši, jo katru skolēnu nepieciešams uzlūkot individuāli. Kas vienam var būt traucējošs faktors, tas otram var labāk ietekmēt valodas apguvi. It sevišķi tas būtu attiecināms uz skolotāja profesionālo kompetenci, jo katra skolēna otrās valodas apguvi var ietekmēt metožu izmantojums.

Diezgan daudz ir dzirdēti viedokļi pat to, ka otrās valodas apguve negatīvi ietekmē dzimto valodu, bet I. Druviete uzskata, ka „otras valodas apguve pozitīvi ietekmē pirmās valodas prasmes attīstību. Apzināti vai neapzināti salīdzinot valodas, tiek aktivizēta pirmās valodas pilnveide, lingvistisko procesu izpratne. Nebūtu jābaidās no īslaicīga abu valodu jaukšanas jeb interferences perioda, kas ir normāla un pārejoša parādība. Jo dziļāka ir abu valodu apguve, jo skaidrāk bērns izjūt robežas starp tām un mazāk tās jauc”. [29] Pēc šī atzinuma var spriest to, ka tā ir tikai pozitīva ietekme.

Latviešu valodas aģentūras veiktajā projektā „Atbalsts valsts valodas apguvei un bilingvālajai izglītībai” (2008 – 2012) secināts, ka latviešu valodas runas uzvedības

raksturojumā iekļaujas „verbālo un neverbālo pazīmju komplekss, kas ietver runātāja izturēšanos runas laikā, mīmiku, žestus, kinētiskos signālus un lingvistiskā varianta izvēli atbilstīgi sabiedrībā pieņemtajām komunikatīvajām normām. Palīdzot apgūt runas uzvedību, jāņem vērā skolēna piederība konkrētam etnosam, sociālajai grupai, viņa audzināšanas, dzimšanas, dzīves un mācību vietas sociālās vides u.c. īpatnības. Runas uzvedība ir stereotipiska, pierasta, tāpēc tā izpaužas stereotipiskos izteikumos, runas klišējās, no vienas puses, un pilnīgi individuālās konkrētajai personībai raksturīgās runas izpausmēs, no otras puses.”[35] Attīstot un pilnveidojot runas uzvedību, nepieciešams ievērot runātāja kultūru. Tas nozīmē to, ka apgūstot otro valodu nepieciešams attīstīt spēju veidot mutvārdu tekstu atbilstīgi komunikatīvajam nolūkam un adresātam, precizēt savu runu atbilstīgi klausītāja vajadzībai, ievērot runātāja neverbālās uzvedības kultūru.

Ir zināms, ka cilvēks, apgūstot otro valodu vai svešvalodu, savā runā pieļauj dažādas kļūdas dažādās valodas apguves stadijās. Šādas kļūdas zinātnieki, skolotāji, metodiķi kontrastē skolēnu runas nacionālajā mazākumtautībā, mācoties latviešu valodu.

Mazākumtautību skolēnu runas kļūdas latviešu runas uzvedībā var definēt dažādi, piemēram, „skolēna pareizi ieprogrammētās domas rezultāts, bet nepareizas otrās valodas līdzekļu izvēles rezultāts, runas kļūda ir „logs”, pa kuru var ielūkoties divu valodu sistēmās un noteikt to mijiedarbības veidu skolēnu apziņā, kļūda ir skolēna runas darbības rezultāts, kas rada atkāpes no valodas normas”. [3] Zināms arī, ka skolēnu runas kļūdas var raksturot kā „starpvalodas (interlingvālās) un iekšvalodas (intralingvālās)”. [17]

Pēc pētījuma „Atbalsts valsts valodas apguvei un bilingvālajai izglītībai” datiem, kuru apkopojumā secināts par tiem iemesliem, kuri skolēniem sagādā grūtības, lai pilnvērtīgi veiktu uzdevumus latviešu valodā, ir publicēti metodiskajā materiālā „Rakstītprasmes pilnveide latviešu valodā dažādos mācību priekšmetos 7. - 9. klasē”. Šajā materiālā skolēni paši min dažādus iemeslus, kas traucē uzdevumu izpildi, piemēram, „nepietiekamais vārdu krājums, lai izteiktu savu domu, grūtības koncentrēties, slinkums gramatikas likumu nezināšana, uzdevumu noteikumu neizpratne vai uzdevumu sarežģītība, arī emocionālie faktori – nepatika pret latviešu valodu, pārliecība, ka tik un tā būs slikts rezultāts”. [1;21].

Lai konstatētu skolēna mācību sasniegumus, vispirms nepieciešams analizēt „reālos mācību sasniegumus un grūtības, ar kurām viņš sastopas. Par šādas analīzes variantu var kļūt skolēna latviešu valodas zināšanas un prasmju diagnostika. Pirms vai mācību gada sākumā ir mērķtiecīgi noteikt:

1. faktoros, kas ietekmējuši skolēna lingvistiskās sagatavotības līmeni pirmskolas periodā;
2. reālo skolēna latviešu valodas līmeni.” [2;36,37]

Šo informāciju skolotājs var iegūt sarunā ar vecākiem vai citiem skolotājiem, kuri ir mācījuši šo skolēnu iepriekš. Tā skolotājs var uzzināt:

1. „ir vai nav ģimenē latviešu valodas vide;
2. vai skolēnam ir iespēja sazināties ar apkārtējiem (radniekiem, draugiem) latviešu valodā;
3. vai ir jau bijuši mēģinājumi mācīt bērnam latviešu valodu un kā tas darīts;
4. cik lielā mērā skolēns psiholoģiski ir gatavs mācībām latviešu valodā;
5. cik daudz vecāki ir gatavi palīdzēt savam bērnam mācību procesā skolā (īpaši sākuma posmā)”. [2;37]

Lai noteiktu skolēna lingvistiskās sagatavotības pakāpi, var izmantot:

1. testēšanu; tās uzdevums ir noteikt zināšanu līmeni;
2. metodikas, lai izmērītu runas, klausīšanās rakstīšanas un lasītprasmes līmeni; to uzdevums – noteikt, kādā līmenī skolēns pārvalda katru verbālās darbības veidu”. [2;37]

Lai konstatētu, kādā līmenī audzēkņi pārvalda katru verbālās darbības veidu, ir iespēja izmantot dažādas metodikas, piemēram, *audiēšanu, runāšanu, lasīšanu, rakstīšanu*.

Ar *audiēšanas* palīdzību tiek pārbaudīta „spēja izprast noklausīto ziņojumu (kura skanējuma ilgums ir 1 minūte), dzirdētā/ noklausītā teksta izpratne/prasme saprast, spēja/prasme atveidot to pēc divām noklausīšanās reizēm; *kontroles vienības* ir teikums un teksts (2 -3 teikumi); *apguves rādītāji*: spēja saprast tekstu un atveidot to pilnībā.” [2;37]

Runāšanas metodiku var iedalīt divās pārbaudes formās: dialogiskā runa un monoloģiskā runa. Ar **dialogiskās runas** palīdzību „tiek pārbaudīta prasme turpināt vai uzsākt dialogu atbilstīgi dotajai replikai, veidot dialogu atbilstīgi dotajai situācijai; *kontroles vienības* – dialogiskās vienības un replikas dialogā; apguves rādītāji: prasme veidot dialogu, piedalīties dialogā”. [2;37] **Monoloģiskajā runā** „tiek pārbaudīta prasme veidot stāstījumu par savu

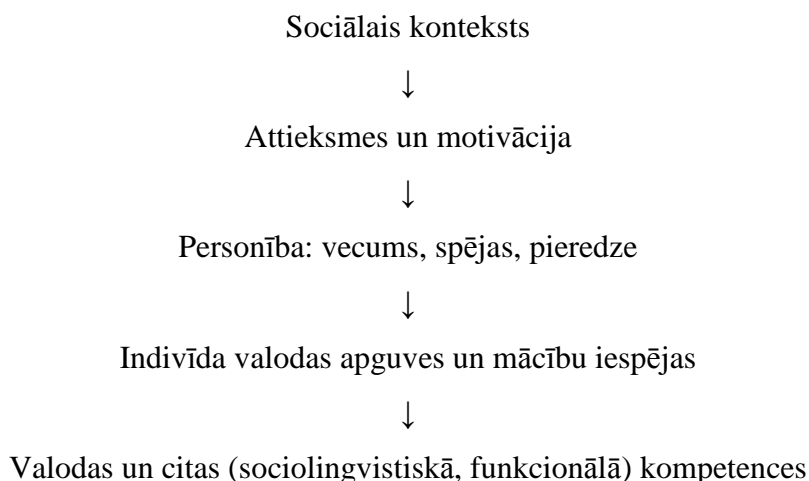
ģimeni (par draugu, par mājdzīvnieku...); *kontroles vienība* – monoloģisks teksts; *apguves rādītāji*: saistīts monoloģisks izteikums, kuru veido 3 – 5 teikumi”. [2;38]

Lasīšanas metodikas procesā „tiek pārbaudīta prasme lasīt minitekstu, noteikt teksta tēmu (par ko?), dot tekstam virsrakstu; *kontroles vienības* – vēstījuma vai aprakstošais miniteksts (20 – 25 vārdi); *apguves rādītāji*: teksta nolasīšana, prasme dot tekstam virsrakstu, atbilde uz jautājumiem par teksta saturu”. [2;38]

Savukārt *rakstīšanas metodikā* „tiek pārbaudīta prasme rakstiski atbildēt uz jautājumiem; *kontroles vienības* – jautājuma teikumi (4 – 5 jautājumi); *apguves rādītāji*: prasme saprast jautājumu un rakstiski atbildēt uz to (5 – 7 vārdi)”. [2;39]

Lai noskaidrotu atšķirības, kuras ietekmē pirmās un otrās valodas apguvi, nepieciešams apskatīties akulturizācijas modeli:

1. tabula. B. Spoļska akulturizācijas modelis.

Pēc šī modeļa varam spriest par to, „kāpēc mēs visi iemācamies pirmo valodu, bet ne visi apgūstam otro/svešvalodu.”. [30] Pēc diplomdarba autores domām arī to, kāpēc katram ir nepieciešams citādāks laika posms valodas apguvei, jo sākumā ir nepieciešams izzināt to, cik lielā mērā otrās valodas apgūvējs atrodas sociālajā vidē, kurā atrodas valodas apgūvējs. Pēc tam nepieciešams noskaidrot ar kādu mērķi vēlās tās apgūt, vai ir motivācija un nepieciešamā attieksme, pozitīva apziņa, ka apgūstamā valoda būs nepieciešama turpmākajā dzīvē. Ja ir noskaidrots mērķis, tad nepieciešams izzināt personīgo pieredzi: kādas ir nepieciešamās spējas valodas apguvei un pieredzei, vecumposms, jo katram periodam ir sava mācīšanās specifika.

Lai valodas apguves process būtu produktīvs, jānoskaidro, kādas ir valodas apguves un mācību iespējas, jo tās būs plašākas, jo ātrāk norisināsies otrās valodas apguve. Pēdējā lieta, kuru nepieciešams uzziņāt: valodas apguvēja kompetences. Jāpārlicinās par to, vai spēj izmantot dažādas kompetences un prasmes apguves procesā.

Runājot otrajā valodā, skolēniem var rasties dažādi sarežģījumi, kas saistīti ar runas veidošanas līmeņiem: „motivācijas, rosinošo līmeni, domas (ar valodas starpniecību) veidošanās līmenis, realizācijas līmeni.” [6;24] Pēc I. Druviete un M. Gavriļinas domām, viens no visgrūtākajiem ir domāšanas ar valodas palīdzību līmenis, kas ietekmē runu citā valodā. Tas ir tāpēc, ka ne tikai otrās valodas, bet arī dzimtās valodas apguves sākumposmā skolēni izjūt grūtības formulēt domas ar valodas palīdzību.

Psiholingvisti uzskata, ka šis runas veidošanas līmenis „atbild” par verbālā izteikuma loģisko secīgumu un sintaktisko pareizību. Līmenis sastāv no divām saistītām fāzēm:

1. „jēgveidošanā, kurā notiek „domas semantiskais pieraksts”;
2. formulējošā, kurā notiek izteikuma noformēšana (leksiskā, partikulārā, gramatiskā)”. [2;24]

Tieši domāšanas ar valodas palīdzību līmenī izpaužas skolēna valodas un runas pieredze, izjūta, valodas vienību lietojuma likumu zināšanas. Dažādas veida kļūdas un neprecizitātes skolēni runā pieļauj, jo lingvistiskā pieredze ir nepietiekama. [2;24]

1. Kļūdas skolēna mutvārdu runā

Mazākumtautību skolēnu *runas kļūdas mutvārdos* var definēt kā kļūdas vārda skaniskajā noformējumā un inovatīvās kļūdas.

Kļūdas vārda *skaniskajā noformējumā* rodas vārda izrunā, „kas saistītas ar valodā pieņemto ortoēpisko normu pārkāpumu. Piemēram, netiek ievērots patskaņu garums (m[a]te) vai, gluži pretēji, gara patskaņa izruna īsa vietā (m[ē]žs); nepareiza skaņas [o] izruna (skol[a]tāja –skaņas [a]izruna [o] vietā atbilstoši krievu valodas normai: м[a]л[a]ko); balsīgo līdzskaņu nebalsīgums vārda beigās(viņš gri[p] krievu valodas ortoēpiskās normas iespaidā: морo[c], че[κ])”. [2;25]

Savukārt *inovatīvās kļūdas* rodas „frāžu izrunā, kuras izkropļo konstrukciju intonatīvo zīmējumu, kas raksturīgs tieši šai valodai. Piemēram, nepareizs jautājuma vai izsaukuma konstrukciju intonējums”. [2;25]

2. Kļūdas skolēnu rakstu valodā

Mazākumtautību skolēnu *kļūdas rakstu valodā* var iedalīt kā grafiskās kļūdās, ortogrāfiskās kļūdās un interpunkcijas kļūdās.

Grafiskās kļūdas rodas burtu nepareizā rakstībā – „burta grafiskā izskata izkropļojums, burtu samainījumi vai izlaidumi, nepareizs skaņas apzīmējums ar burtu u. tml.” [2;25] Diezgan liela daļā bērnu sākumskolas periodā, burtus raksta spoguļrakstā, vai arī vienas valodas burtus aizstāj ar otras valodas burtiem. (понравился – понравился vietā)

Ortogrāfiskās kļūdas „saistītas ar valodā pieņemto ortogrāfisko normu (likumu) pārkāpumu. Piemēram, mazo burtu rakstījums personvārdos lielo burtu vietā: анна, рига”. [2;26] Skolēnam pieaugot līdz vecākam klasēm, šis kļūdu skaits var pieaugt, jo apgūstamais ortogrāfijas likumu skaits arī pieaug.

Interpunkcijas kļūdas „saistītas ar valodā pieņemto interpunkcijas normu (likumu) pārkāpumu. Piemēram, tiek izlaista pieturzīme vai izvēlēta nepareiza pieturzīme teikumu beigās; neliek punktu aiz kārtas skaitļa”. [2;26]

3. Kļūdas, kas sastopamas abās runas formās

Šīs kļūdas tiek iedalītas – semantiskajās, vārddarināšanas, gramatiskās, biežuma, stabilitātes, ietekmes uz komunikāciju kļūdās

Semantiskās kļūdas rodas vārdu izvēlē, „realizējot savu komunikatīvo nodomu”. [2;26]

Šīs kļūdas atspoguļojas:

- „vārda lietojumā tam neraksturīgā nozīmē;
- vārda nozīmes paplašināšanā vai sašaurināšanā;
- vārdos ar līdzīgu, tuvu semantiku, bet atšķirīgām kontekstuālās saderības normām, neizšķiršanā”. [2;26]

Šīs kļūdas rodas no tā, ka skolēns nezina „vajadzīgo, kontekstā iederīgo vārdu”, nav „pareizi izpratis vārda nozīmi”, „audzēkņa dzimtās valodas ietekmē”. [2;27]

Kaut arī latviešu valodā katru vārdu veido satura un formas vienība, *vārddarināšanas kļūdas* rodas no tā, ka otrās valodas apgūvē skolēns var „izmainīt gan vārda iekšējo saturu, gan arī tā ārējo formu. Formas maiņa nereti izkropļo un grauj vārda semantiku”. [2;27] Šīs kļūdas var raksturot kā, piemēram, izlaist vai aizstāts priedēklis (mēs **pārlidojām** uz Latviju - mēs **atlidojām** uz Latviju; cilvēki skrēja pie manis – cilvēk **atskrēja** pie manis), piedēkļu nelogisks lietojums (kur ir tava pildspalvīte – kur ir kava pildspalviņa). Otrās valodas apgūvē skolēni

rada arī jaunus vārdus, kuriem latviešu valodā nav nozīmes vai ir līdzīgi dzimtajā valodā lietotajiem vārdiem (kapusta – капуста).

Gramatiskās kļūdas ir visizplatītākās runā, „tās arī grūtāk nekā visas citas padodas korekcijai. Tas izskaidrojams ar valodas gramatiskās uzbūves sarežģītību, ar milzīgo valodā sastopamo vārdformu veidošanas un sintaktisko konstrukciju variantu skaitu, kuru lieto kādā noteiktā semantiskajā kontekstā”. [2;27]

Pēc *biežuma* kļūdas var iedalīt tādās, kas regulāri atkārtojas un tādās, kuras ir neregulāras. Nepieciešams pievērst uzmanību tam, cik bieži un kāda konkrēta kļūda atkārtojas. [2;28]

Stabilitātes kļūdas dalās stabilās (noturīgās), tādās kuras grūti padodas korekcijas, un nestabilās (nenoturīgās), tādās, kuras viegli padodas korekcijai. [2;28]

Pēc *ietekmes uz komunikāciju* kļūdām, jāņem vērā tas, ka jebkura no iepriekš minētajām kļūdām tiks attiecināta uz vienu no divām grupām:

1. „komunikatīvi nozīmīgas kļūdas – kļūdas, kas rada komunikācijas barjeras un neizpratni vai runātāju, vai arī runātāju nepareizi uztver komunikācijas partneris;
2. komunikatīvi nenozīmīgas kļūdas – kļūdas, kuras netraucē komunikāciju”. [2;28]

Apskatot 2010. gadā veikto pētījumu „Valsts valodas apguves kvalitāte mazākumtautību skolās”, kura autore V. Kalnbērziņa, I. Lokmane, T. Kunda, Z. Vinčela, K. Baiža analizējušas mazākumtautību skolēnu 2008. un 2009. gada valsts eksāmena darbus latviešu valodā, diplomdarba autore secina, ka tipiskākās kļūdas, kuras pieļauj mazākumtautību skolēni:

1. **mutvārdu runā** ir *nelielas paužu ieturēšanas*, lai izteiktu domas, piemēram: „grāmatas, (.) par, ē... par kuriem var pasmieties”, šīs kļūdas nav raksturīgas aukstākajam līmenim, bet gan zemākajiem; *leksikas atšķirības* pa valodas apguves līmeņiem, piemēram: *Jā, man patīk lasas, (.) lasīt (.) tāpēc, ka... ē, (.) es daudz pats lasu majās*, skolēns lieto elementāru un vienkāršu vārdu krājumu, lai atbildētu uz jautājumiem; *liekvārdība*, piemēram: *ar draugiem tur papļāpāt*. Tomēr autore secinājušas, ka vārdu krājums ir pietiekams, lai sniegtu skaidru aprakstu, izteiktu viedokli par vispārējiem jautājumiem, īpaši nemeklējot vārdus un lietojot saliktus teikumus.
2. **rakstu valodā** kļūdas ir *saikļu un saikļa vārdu lietošanā; pārmērīgi gara saliktu sakārtotu un jauktu saliktu teikumu veidošana; vārdu formveidošanas un formu*

veidošanas kļūdas; gramatikas ziņā nepilni teikumi, kuri bieži vien ir turpinājumi iepriekšējam.

3. **abās runas formās** kļūdas rodas *izsaukmes vārdu nelietošā; atšķirīgs vārdšķiru lietojuma īpatsvars*, piemēram: A līmenī tiek lietoti visu vietniekvārdu grupu vārdi, bet E līmenī pārsvarā dominē personu un norādāmiem vietniekvārdi; *saikļa vārdu lietošanā; teikumu uzbūvē.*

Diplomdarba autore secina, ka mazākumtautību skolēnu runas kvalitātes problēmu risināšanai un uzlabošanai latviešu valodā ir izpētīti daudz un dažādi risinājumi, metodes, kā arī veikti pētījumi, lai analizētu iemeslus, kāpēc runas kvalitātes problēmas rodas. Pēc dažādiem pētījumiem un atzinumiem var secināt to, ka runas kvalitāte diezgan daudz ir atkarīga no paša skolēna, viņa vēlēšanās, spējām apgūt otro valodu, apziņas, ka šī valoda ir nepieciešama. Ne jau tikai no skolēna paša viss ir atkarīgs, bet arī no skolotāja izmantotajām metodēm un pieejām, ar kurām strādā mācību procesā. Svarīgi ir arī apzināties to, ka visiem skolēniem neder viena metode un pieeja, tāpēc tās ir jāizmanto dažādas. Katrs skolēns ir individuāls. Kas vienam būs saprotams un viegls, tas otram nesaprotams un sarežģīts. Šī iemesla dēļ, nepieciešams analizēt skolēnu spējas mācību gada sākumā, lai zinātu, kā strādāt ar skolēniem. Šādai analīzei ir izstrādātas dažādas metodikas, piemēram, *audiēšana, runāšana, lasīšana, rakstīšana*. Pēc šīm metodikām var secināt, kuras ir skolēna stiprākās puses, un kuras vājākās. Svarīga ir arī vecāku un sabiedrības loma, jo tā palīdz veicināt otrās valodas apguvi. Valodas kļūdas otrās valodas apgūvē rodas dažādos valodas līmeņos, piemēram, mutvārdu runā, rakstu valodā, runas un rakstu valodā. Katrā no šiem līmeņiem tās ar atšķirīgas un dažādi klasificējamās.

2. MAZĀKUMTAUTĪBU SKOLĒNU STILISTISKĀS PRASMES LATVIEŠU VALODĀ

2.1. Stilistisko prasmju jēdziens

Valodniecības pamattermiņu skaidrojošajā vārdnīcā **stilistika** definēta, kā „valodniecības apakšnozare un leksikoloģijas saskarnozare, kurā pēta valodas funkcionālos stilus, kā arī stilistiski un emocionāli ekspresīvos izteiksmes līdzekļus visos valodas līmeņos un to izmantojumu konkrētā saziņas situācijā”. [13;374]

J. Rozenberga uzskats par to, kas ir stilistika, dalās divās daļās: „pirmkārt, stilistika ir valodas (fonētikas, morfoloģijas, leksikas, sintakses) spēja izteikt papildinformāciju, kas norāda uz komunikācijas akta vidi un komunikatora subjektīvo attieksmi pret runas objektu (saturu) vai adresātu (percipientu), otrkārt, stilistika ir zinātnes nozare, kas pētī valodas stilistiskās potences (valodas stilistika) un to mērķtiecīgu izlietojumu runā (tekstā) atkarā no komunikācijas satura, vides un komunikatora subjektīvās attieksmes pret runas objektu un/vai adresātu (runas/teksta stilistika)”. [12;10]

Arī E. Kramiņš uzskata, ka latviešu valodā „saziņas situācija nosaka runas formas izvēli”. [6;95] Šī situācija nodrošina informācijas nodošanas efektivitāti. Saziņas kvalitāti sekmē runas kultūra – prasme atbilstoši izvirzītajiem uzdevumiem pielietot tos valodas līdzekļus, kas konkrētajos apstākļos visefektīvāk iedarbojas uz adresātu. Valodas lietotāja intelekts nodrošina to, cik valoda būs pareiza, precīza un bagāta. [2;95]

Stilistisko ekspresivitāti valodā nosaka „izteiksmīgums, ko kādai valodas vienībai (vārdam, morfēmai, vārdformai, teikumam) piešķir stilistiskās nozīmes papildkomponents, kas norāda uz lietojuma ierobežojumu noteiktā saziņas sfērā. Stilistiski ekspresīvi ir, piemēram, poētismi, sarunvalodas vārdi, vienkāršrunas vārdi”. [13;375] Savukārt emocionālo ekspresivitāti nosaka „izteiksmīgums, ko kādai valodas vienībai piešķir emocionālās nozīmes papildkomponents. Stilistiskā un emocionālā ekspresija kopā veido papildinformāciju”. [13;105]

M.L. Lomonosovs uzskata, ka stilistiskais aspekts ir neizbēgams mācoties jebkuru valodu, jo katrā valodas vienībā – morfēmā, vārdu savienojumos, teikumos, runas situācijās, runātājam ir iespēja izvēlēties dažādas vienības, kuras ir nepieciešamas noteiktā situācijā. [43]

Runas stils ir manieres izteiksme un domu pārraide, komunikācijas jomā. Tā vairs nav nekāda valodas „struktūra”, bet izvēle nepieciešamajiem valodas līdzekļiem, lai izpausme būtu izteiksmīga un emocionāla. Runas forma ir ārēja un objektīva, bet stils – iekšējās runas kvalitātes izpausme.[43]

Stilistikas kā valodniecības nozares izpētes mērķis ir „valodas strukturālo parādību stilistisko potenču konstatēšana, to atlasēs un mērķtiecīguma noteikšana komunikācijā”. [12;12]

Lai realizētu stilistikas mērķi nepieciešams veikt tās uzdevumus:

- izpētīt valodas ekspresivitāti, izteiksmīgumu;
- izpētīt valodas funkcionālos stilus;
- izpētīt valodas atbilstību nosacījumiem, mērķiem, komunikācijai;
- izpētīt valodas stilu piederību pie valodas sistēmas. [43]

„Latviešu valoda mazākumtautību skolā 8. klasei” autores, kā vienu no mācību uzdevumiem, apgūstot latviešu valodu kā otro valodu, ir izvirzījušas „veidot sistematizētu izpratni par latviešu valodas uzbūvi un funkcijām (formāli lingvistiskajiem jautājumiem); mācīt mutvārdos un rakstveidā apzināties valodas kultūras un stilistiskās normas” [8;14]

„Stilistikas centrālā problēma ir jautājums par to, kas ir stilistikas izpētes objekts un saturs”. [12;13] Šis jautājums arī aptver to, kas valodā ir stilistisks un kas ir neitrāls. Tās izpētes objekts ir stilistikas izteiksmes līdzekļi, kuru kvalificēšanā un klasificēšanā vēl nav nostiprinājies kāds konkrēts viedoklis, bet pieņemts tos šķirt divējādi:

- stilistiski tonēti – norāda uz dažādiem ārējiem faktoriem, kas ietekmē izteiksmes veidu.
- stilistiski neitrāli - nosauc parādības un to attieksmes.[42]

„Valodniecības pamatterminu skaidrojošajā vārdnīcā” valodas prasme tiek definēta kā „spēja izmantot visus valodas līmeņu vienības un funkcionālos paveidus valodas normām un konkrētai saziņas situācijai atbilstoša teksta veidošanai mutvārdos un rakstos”. [13;422]

Par latviešu valodas vispārējo prasmju līmeni liecina:

1. spēja saprast lasīto, rakstīto, dzirdēto;

2. spēja sarunāties;
3. spēja veidot tekstu rakstiski un mutiski [14;5]

Par to vai šīs prasmes ir apgūtas pietiekamā līmenī var pārlicināties pēc tā, kā valodas lietotājs tās izmanto ikdienas situācijās, personīgos savstarpējos kontaktos un netiešā komunikācijā. [14;5]

Par stilistiskām prasmēm mēs varam spriest pēc tā vai tiek ievērota valodas pareizība, skaidrība, precizitāte, tīrība, koncentrētība, vienkāršība, bagātība, tēlainība, ietekmīgums, labskaņa, dzīvums. Tās ir arī vienas no galvenajām valodas kultūras pazīmēm, kuras jau tiek mācītas skolēniem, apgūstot latviešu valodu kā otro valodu.

1. Prasme valodu lietot pareizi

Valoda ir pareiza, ja ievēro gramatikas un fonētikas likumības, tas nozīmē to, ka vārdi un frāzes ir pareizi sakārtoti pēc valodā pastāvošās gramatiskās sistēmas teikumos vai citos komunikātos, kā arī runā vai tekstā.

Mācību priekšmeta standarta „Latviešu valoda un literatūra mazākumtautību izglītības programmās” prasības, kuras saistībā ar šo prasmi apgūst skolēni: „zina vārda gramatiskās formas un pareizi tās lieto; valodā izmanto dažādas gramatiskās konstrukcijas atbilstoši komunikatīvajam mērķim un situācijai; izprot un ievēro gramatikas likumības atbilstoši saziņas vajadzībām, nepieļaujot sistemātiskas kļūdas”. [35]

2. Prasme valodu lietot skaidri

Par to vai valoda ir skaidra varam spriest tad, ja lasītājs vai klausītājs runu vai tekstu ir spējis uztvert, ja nav radušies nekādi pārpratumi un nemotivēta divdomība. Skaidra valoda nav identificējama ar primitīvu valodu.

Mācību priekšmeta standarta „Latviešu valoda un literatūra mazākumtautību izglītības programmās” prasības, kuras saistībā ar šo prasmi apgūst skolēni: „lieto valodu atbilstoši sabiedrībā pieņemtajām normām”. [35]

3. Prasme valodu lietot precīzi

Valoda tiks lietota precīzi, ja runa vai teksts atbildīs tam, ko autors ir vēlējis pateikt. Valodas precizitāte ir obligāta vairākos valodas stilos, piemēram, lietišķajos rakstos, zinātniskajā stilā, publicistikā.

A. Plēsuma par vārdu un domas precizitāti daiļdarbos ir teikusi, ka „latviešiem ir frazeoloģisms „vārds vietā”, kas nozīmē, ka pateikts tieši tas, kas attiecīgajā gadījumā bijis visvajadzīgākais, visatbilstošākais”. [11;24] Pēc valodnieces domām, tas nozīmēja to, ka valodas leksiskajiem līdzekļiem daiļdarbā jābūt lietotiem tā, lai tie vispilnīgāk izteiktu autora domu.

Mācību priekšmeta standarta „Latviešu valoda un literatūra mazākumtautību izglītības programmās” prasības, kuras saistībā ar šo prasmi apgūst skolēni: „ir sistematizēts vārdu krājums, lai precīzi izteiktu savas domas un īstenotu sev nozīmīgus saziņas uzdevumus”. [35]

4. Prasme valodu lietot tīri

Tīrai valodai ir raksturīgs tas, ka netiek lietoti nemotivēti neliterārās valodas vārdi, arī vārdi, kuri ir parazīti, kā arī neliterārās valodas formas un konstrukcijas. Valodas tīrību sargā literārās valodas normas.

Mācību priekšmeta standarta „Latviešu valoda un literatūra mazākumtautību izglītības programmās” prasības, kuras saistībā ar šo prasmi apgūst skolēni: „ievēro valodas normas runā un rakstos”. [35]

5. Prasme valodu lietot koncentrēti

Valoda ir koncentrēta tad, ja runā vai tekstā nav lieku vārdu, frāžu, nevajadzīgu noviržu no temata. Tā ir saistīta ar spēju atlasīt, jo jāvairās no tā, lai runā vai tekstā nebūtu nenozīmīgas epizodes, izvērstas pārejas no viena jautājuma uz otru, lai nebūtu novirzes no temata.

Mācību priekšmeta standarta „Latviešu valoda un literatūra mazākumtautību izglītības programmās” prasības, kuras saistībā ar šo prasmi apgūst skolēni: „veido stāstījumu par redzēto, dzirdēto un lasīto, ievērojot sižeta loģisku secību”. [35]

6. Prasme izmantot vienkāršu valodu

Par to vai valoda ir vienkārša var spriest pēc tā, vai adresāts teikto vai lasīto ir spējis viegli, bez piepūles uztvert. Tā ir prasme domu izteikt saprotami, par jebkuru lietu runāt vienkārši.

Mācību priekšmeta standarta „Latviešu valoda un literatūra mazākumtautību izglītības programmās” prasības, kuras saistībā ar šo prasmi apgūst skolēni: „izmanto valodas līdzekļus atbilstoši runas situācijai un mērķim; dialogā ievēro loģisku struktūru atbilstoši saziņas mērķim”. [35]

7. Prasme bagātināt valodu

Lai bagātinātu valodu, runā vai tekstā nepieciešams izmantot valodas sistēmu sinonīmijas un polisēmijas repertuāru īstenības atspoguļošanai. „Valoda ir bagāta, ja izvēlas vistrāpīgāko vārdu, formu, konstrukciju”. [12;62]

Mācību priekšmeta standarta „Latviešu valoda un literatūra mazākumtautību izglītības programmās” prasības, kuras saistībā ar šo prasmi apgūst skolēni: „vārdu krājums saziņas nodrošināšanai”. [35]

8. Prasme valodu lietot dzīvi

Valoda ir dzīva, ja tā ir dabiska, nesamocīta, bez kancelejismiem un samākslotiem modernismiem. Valodai piemīt dzīvība tad, ja tā būs dabiska, nesamocīta, bez samākslotiem modernismiem. Šādā gadījumā tā būs ne tikai dzīva, bet arī dabiska.

Mācību priekšmeta standarta „Latviešu valoda un literatūra mazākumtautību izglītības programmās” prasības, kuras saistībā ar šo prasmi apgūst skolēni: „pārrunās un diskusijās argumentēti izsaka savu viedokli, iesaistās problēmu risināšanā”. [35]

9. Prasme valodu lietot ietekmīgi

Valodas ietekmīgumā svarīgi ir tas, kā valoda ietekmējas un iedarbojas uz klausītāju vai lasītāju. Tā var iedarboties uz adresātu gan ar valodā dotajiem datiem, gan emocionāliem izteiksmes līdzekļiem.

Mācību priekšmeta standarta „Latviešu valoda un literatūra mazākumtautību izglītības programmās” prasības, kuras saistībā ar šo prasmi apgūst skolēni: „izsaka emocijas, viedokli, vērtējumu un secinājumus par lasīto, redzēto un dzirdēto”. [35]

10. Prasme valodu izmantot labskanīgi

Valoda būs labskanīga tad, ja teksta fonētiskā organizācija ir saskanīga, plūstoša, ritmiska, raita, tāda, ko ir patīkami klausīties. Teikumiem un citiem komunikātiem, kā arī to secībai „jābūt plūstošai, gludai, bez labskaņas trūkumiem”. [12;56]

Mācību priekšmeta standarta „Latviešu valoda un literatūra mazākumtautību izglītības programmās” prasības, kuras saistībā ar šo prasmi apgūst skolēni: „latviešu valodas skaņu un skaņu savienojumu skaidra un dabiska izruna; uzsvāra, loģisko paužu un intonāciju ievērošana runā”. [35]

Pēc šiem J. Rozenberga atzinumiem par to, kādām ir jābūt valodas prasmēm, var secināt to, ka šīm prasmēm ir jāiedarbojas un adresātu. Valodai ir jābūt tēlainai, lai uztvērējā radītu iztēli.

Stilistiskā jēdziena normas izskata kā funkcionālā plāna parādību, regulējot lingvistisko vienību ieradumu izmantošanu runā. Normas jēdziens nav tikai specifiski vēsturisks un funkcionāls, bet piemērots raksturam. Norma - tas ir veids kā pareizi un saistoši formēt runas izrunu visos variantos. [40]

Asimilējot teorētisko informāciju par stilistiku, nepieciešams uzlabot lingvistikas kultūru, lai iemācītos izvērtēt valodas faktus, izvēlēties un kombinēt valodas līdzekļus, ņemot vērā saturu un komunikācijas situāciju, tāpēc nepieciešams izstrādāt runas iemaņas/prasmes - rediģējot, recenzējot, veidojot tēzes, rakstot radošus darbus u. tml. [40]

2.2. Mazākumtautību skolēnu stilistiskās kļūdas latviešu valodā

Dažādās enciklopēdijās un terminu skaidrojošajās vārdnīcās var atrast dažādus stila kļūdu skaidrojumus gan latviešu, gan krievu valodā, piemēram:

- Latviešu valodas „Valodniecības pamattermiņu skaidrojošajā vārdnīcā” stila kļūdas tiek definētas, kā „ stilistiski un/vai emocionāli ekspresīvu valodas līdzekļu lietojums neiederīgā saziņas situācijā, piemēram, sarunvalodas vārda lietojums zinātniskajā stilā vai nemotivēts poētisku vai zinātniskā stila elementu lietojums publicistikā”. [13;374]

- Krievu valodas „Stilistiskas enciklopēdiskajā vārdnīcā” stila kļūdas definētas, kā dažādas runas kļūdas, kuras parādās pārkāpjot valodas stilistiskās normas, kas saistītas ar kādu vārdu lietojumu, gramatiskajām formām un sintaktiskajām konstrukcijām bez stilistiskās nokrāsas: funkcionāli stilistiskas un emocionāli ekspresīvas. [18]

- „Lingvistisko terminu vārdnīcā” stila kļūdu skaidrojums ir divējāds:

1. kā runas kļūdu veids, kurā ir nepamatoti izmantoti lingvistiskie resursi dažādos valodas līmeņos: vārdu, vārdu krājuma, sintaktiskajā, morfoloģiskajā;
2. runas sistēmas pārkāpums funkcionālajā stilā, kura rezultātā pavisam zūd stils; saprātīgi aizstāj vienu stilu ar otru, neitralizējot tekstu, saturu, kas ietver izteismīgumu, emocionalitāti; daļēja teksta stilistiskās struktūras iznīcināšana. [19]

- „Enciklopēdiskajā psiholoģijas un pedagoģijas vārdnīcā” tās tiek skaidrotas, kā runas etiķetes noteikumu pārkāpšana, nepamatota stilu jaukšana, ļaunprātīga svešvārdu (barbarismu) izmantošana, stila banalitāte, pārspīlēts patoss. Pie stilistiskām kļūdām bieži pieder arī leksiskie sinonīmi. [20]

Paplašinātie pētījumi 70. gados par valodas stiliem ierosināja padziļināti sākt pētīt arī valodas stila kļūdas – „aizsākas mēģinājumi šķirt valodas un runas līmeņa parādības.”[12] Pašu jēdzienu šķir attieksme pret vārdiem runā un attieksme starp vārdiem valodā. Protams ir kļūdu kopums, kas klasificēts gan runā, gan rakstos.

Lielākā daļā zinātnieku izvirza šādu kļūdu grupējumu:

1. vispārīgās (runas un rakstu valodas) stila kļūdas,
2. runas valodas stila kļūdas,
3. rakstu valodas stila kļūdas.

Stila kļūdu iedalījums ir diezgan „elastīgs, un kļūdu grupas var pakļaut valodas gramatisko likumību nosacījumiem, kuri "darbina" gan runas, gan rakstu valodas līmeni.”

J. Rozentāls norāda, ka spāņu lingvists H. Kasaress izteicis domu, ka „stilistikas mērķis ir to elementu analīze un vērtējums, kas runā pavada loģiski neitrālo, tīri intelektuālo ziņojumu”. [12;42] Tas norāda uz to, ka parasti stilistiku meklē valodas izteiksmes līdzekļu emocionalitātē, kas nāk no jūtu sfēras un iedarbojas uz jūtām. Savukārt M. Kuzņeva un J. Skrebņevs norāda, ka stilistikai jāpētī ekspresīvie valodas izteiksmes līdzekļi, kas atkarīgi no „to lietošanas sfēras un to atlasē principiem, atkarā no savstarpējās sazināšanās mērķa un situācijas”. [12;42]

Stilistiski ekspresīvie valodas līdzekļi

Pēc šī valodas līdzekļa šķirami zemāka stila un augstāka stila valodas līdzekļi uz neekspresīvo, neitrālo valodas līdzekļu fona. Zemāka stila valodas līdzekļu ir vairāk, un tie tiek izmantoti biežāk nekā augstāka stila līdzekļi. Tāpēc zemāka stila valodas līdzekļu izmantošanas sfēra ir ikdienas sarunvaloda (arī neliterārā), augstāka stila līdzekļi ir poētismi.

1. *Sarunvalodas stila līdzekļi* ir vārdi, vārdformas, vārdu savienojumi (vārdkopas), teikumi un frazeoloģismi ar sarunvalodas ekspresiju. Tos var izmantot pēc vajadzības. Pats galvenais – lietojuma motivācija un mēra izjūta.

„No mūsdienu viedokļa, neņemot vērā vēsturisko attīstību, sarunvalodas vārdus var iedalīt:

- 1) nevēlamos barbarismos, kas par tādiem uztverami mūsdienu valodā;
- 2) no mūsdienu viedokļa latviskos vārdos un darinājumos;
- 3) internacionālos vārdos”. [25]

2. *Poētiskie stila līdzekļi* atrodami gan leksikā, gan arī citos valodas līmeņos. „Poētismu lietojumā galvenais nosacījums ir mākslinieciski motivēta valodas līdzekļu aktualizācija”. [25]

Leksiskie poētismi (vārdi) tiek izmantoti galvenokārt dzejā. Tajos ir pārstāvēti visu vārdšķiru vārdi. Vārdkopas ir līdzīgas ikdienišķiem vārdu savienojumiem, bet ikdienišķos tekstos nav sastopamas, piemēram, basketbola jaunaudze. Poetizētās teikumu konstrukcijās tiek poetizēts gramatiskais centrs, piemēram, zilajās debesīs uzvijas melodija.

Emocionāli ekspresīvie valodas līdzekļi

Emocionāli ekspresīvie stilistiskie izteiksmes līdzekļi ir tādi, kas „signalizē par komunikatora subjektīvo attieksmi pret runas objektu un/ vai adresātu”. [12;46] Šos stilistiskos līdzekļus veido valodas parādību nozīmes papildkomponenti, kas var norādīt

1. „uz subjektīvu vērtējumu;
2. uz jūtām un izjūtām;
3. uz gribas izpausmēm”. [12;46]

„Nepiemērotas emocionāli ekspresīvas leksikas lietojums bieži šķiet nejaušs, negribēts, piemēram, vārdam *apsaimniekotājs* ir nievājuma, nevērības nianse salīdzinājumā ar vārdu *saimnieks*, tāpēc tas neiederas teikumā: *Personīgo palīgsaimniecību un dārziņu apsaimniekotāji stāsta..* Vārdam *kurinātājs* pārnestā nozīmē ir negatīvas attieksme

nokrāsa, tāpēc neitrālā tekstā to labāk aizstāt ar citu vārdu: .. *lai riteņi grieztos visasāk pašā sējas kulminācijas brīdi, tie precīzāk jāsasparo* (varbūt: *jāgriež*) *arī pašiem sacensības kurinātājiem. Labāk: organizētājiem*". [25]

V. G. Karasova ir rakstījusi, ka stilistiskās kļūdas rodas, pārkāpjot noteikta stila normas. Tāpēc valodas sistēmā tās aizņem noteiktu vietu, jo tās var parādīties leksikā, morfoloģijā, sintaksē. Stila kļūdu var raksturot kā principa „komunikatīvi stilistiskās piemērotības” pārkāpumu, valodas līdzekļu izmantojums neatbilstošos nosacījumos. Tāpēc rodas stilistikas pretrunas, ko stilistiski krāsainie valodas līdzekļi rada kontekstā. [16; 118 – 123]

D.E. Rozentāls piedāvā šādu stilistisko kļūdu klasifikāciju:

1. Leksiskas kļūdas, kuras rodas neiederīgu vārdu izvēles dēļ, nesaprotot tiešo vārda nozīmi, neatšķirot paronīmu tiešo nozīmi, izvēloties vārdus ar dažādu bāzes dalījumu, nevajadzīgu vārdu atkārtojums.

2. Kļūdas, kuras atspoguļo nepareizus vārdu savienojumus teikumā.

- vārdu saskaņošanā;
- vienā teikumā izmantojot pilnus un saīsinātus nominatīvus;
- darbības vārdu laika lietojumā.

3. Kļūdas teikumu veidošanā.

- vārdu jaukšanas secība;
- nepareizs vietniekvārda lietojums;

4. Nepareizs divdabja lietojums.

5. Dubultota būtība.

6. Lieku vārdu lietošana teikumā.

7. Nepieciešamo vārdu izlaišana.

8. Neatbilstošs prievārdu izmantojums.

9. Nepareizi pārveidota tiešā runu netiešajā. [40]

Apgūstot citu valodu, skolēni pieļauj diezgan daudz stila kļūdas, kuras diezgan skaidri ir dzirdamas viņu runā. Vienas no vispopulārākajām kļūdām, kuras pieļauj ne tikai mazākumtautību skolēni, bet arī dzimtās valodas skolēni ir :

- darbības vārdu izteiksmju nepareiza lietošana. Ļoti bieži tiek jaukta īstenības izteiksme (izskaņas *-at, -āt*) ar pavēles izteiksmi (izskaņa *-iet*).

- Novērojama arī saikļa *ka* un apstākļa vārda *kad* lietošana. Jāatceras tas, ka apstākļa vārds *kad*, ievadot palīgteikumu, ja runa ir par laiku.
- Tiek lietotas nepareizas vietniekvārdu locījumu formas: *pie tevīm, pie manīm*, bet pareizi jālieto: *pie tevis, pie manis*.
- Kopā ar apstākļa vārdiem *daudz, maz* bieži nepareizā locījumā tiek lietoti deklinējamie vārdi, piemēram, *daudz nauda*, bet pareizi ir lietot deklinējamo vārdu ģenitīvā – *daudz naudas*.
- Kļūdas sastopamas arī dažādās darbības vārdu formās, kas garā patskaņa *ā* vietā tiek lietots īsais patskanis *a*, un otrādi, piemēram, *sasveicinas, cenšās*, bet pareizi būtu jālieto: *sasveicinās, cenšas*. Lai pārliecinātos, kā būtu jālieto pareizi, darbības vārdu nepieciešams pārveido nenoteiksmes formā, ja tajā vārdam ir izskaņa –*īt, -īties, -ināt, -ināties*, tad pārējās darbības vārdu formās jālieto garais patskanis *ā*.
- Diezgan daudz ir no krievu valodas pārceltas frāzes vai vārdu savienojumi, kuras latviešu valodā ir stilistiskām kļūdām. Piemēram:
 - Sanāksmēs parasti runa iet par problēmu risināšanu. (runa ir)
 - Par cik šodien līst lietus, mēs neiesim pastaigāties. (ņemot vērā, ka; tā kā)
 - Skolotāja stādīja priekšā jauno skolnieci. (iepazīstināja ar)
 - Kioskā pārdodas avīzes.(tiek pārdotas)
 - Trīs dienas atpakaļ, es saslimu.(pirms trim dienām)
- Arī liekvārdība ir stilistiska problēma, kur daudzi vārdu savienojumi ir pārņemti no krievu valodas, piemēram, *izdarīt remontu – remontēt, veikt iepirkumus – iepirkties, izteikt brīdinājumu – brīdināt*. [37]

J. Rozenbergs piedāvā plašāku liekvārdības skaidrojumu: „tā ir viena no raksturīgākajām leksikostilistiskajām kļūdām. **Liekvārdības** cēloņi ir dažādi, un atšķirīga ir tās izpausme dažādos stilos”. [12;205] Autors to iedala: *tukšvārdībā, daudzvārdībā un dubultvārdībā*.

Tukšvārdība - retāk rakstītā, biežāk vērojama runātā tekstā. Tajā ir vērojami vārdi - parazīti. Tie vārdu, kuri lietoti bez motivācijas, tikai piegružo runu. Runātājs tos nemaz nepamana un savā runā lieto automātiski. Piemēram - *tiesām, zini, vispār, nu*, arī vārdu savienojumi - *vai ne, galu galā*. Reizēm par vārdiem parazītiem mēdz kļūt arī saikļi (un, bet), partikulas (pat, it kā), jau partikulas vai apstākļa vārdi funkcijā un citi vārdi, ar kuriem runātājs cenšas precizēt izsakāmo domu. [12;206]

Daudzvārdība bieži ir sastopama runā un tekstos, kuros ir sarežģītas, neveiklas, garas konstrukcijas. Tās var pārveidot vienkāršākās un īsākās. Piemēram, viena trāpīga vārda vietā lieto divu vārdu savienojumu, no trāpīgā darbības vārda izteicēja atvasina lietvārdu, kurš tiek pievienots nekonkrētākas nozīmes verbam (*uzstādīt* vietā lieto *paveikt uzstādīšanu*), nepieciešamības un vajadzības izteikšanai bieži lieto divu vārdu savienojumu (*vajag iet, nākas iet* vārda *jāiet* vietā), arī sastopami lieki precizējumi, pašsaprotamu lietu īpaši skaidrojumi, piemēram, ar vietniekvārdiem *mans, mūsu, jūsu, savs, šis, tas, tāds* ir izteikti lieki apzīmējumi (*Traktora vadītājs man pārsita manu galvu.*), ir arī ar divdabjiem izteikti lieki precizējumi (Par šo summu kapitāli *atremontēja (saremontēja, izremontēja)* sešus esošos traktorus.) [12;206, 207]

Dubultvārdība ir tāds liekvārdības gadījums, kur liekais „precizētājs” vārds izsaka kāda jau teikumā esoša cita vārda nozīmi. Visbiežāk tekstā/runā tiek lietots vienas nozīmes internacionālisms un latviskas cilmes vārds (Uz dēļiem mums ir ierobežots *limits*. (*limits – ierobežojums*) Dēļi mums ir *ierobežotā* daudzumā.). Dažreiz vārdi nozīmes ziņā nesakrīt, bet viena vārda nozīme sevī ietver otra nozīmi (Uz galda *nekārtībā ir izmētātas* avīzes. (vārds *izmētātas* savā semantikā ietver arī *nekārtībā* nozīmi)). Daudzvārdības cēloņi var būt dažādi, piemēram runātāja/ rakstītāja paviršība, valodas nabadzība vai nevīžība meklēt īstos vārdus, kā arī neuzticēšanās savai domai. [12;207,208]

Lai šīs kļūdas nepieļautu un mazinātu, ir jāattīsta valodas un stila izjūta, jāpievērš vairāk uzmanības valodas tīrībai, lai nebūtu tā, ka vārdi ir par daudz vai par maz, vai neatbilst kontekstam.

2.3. Mācību metodes skolēnu stilistisko prasmju pilnveidošanai

Kaut arī otrā valoda tiek apgūta līdzīgi dzimtajai valodai, tās mācīšanās procesā ir citi principi un likumības: „vārdu krājums, vārdu nozīmes, gramatika, izteikumu komunikatīvā jēga, valodas ekstralingviskā pazīmes un citas ar valodu saistītas parādības”. [14;24] Šīs parādības tiek apgūtas mācīšanās procesā, lai varētu pēc iespējas vairāk iegaumēt un saprast apgūto.

A. Šalme raksturo valodas apguves pieeju, ka tā ir „teorētiska valodas mācību satura un procesa koncepcija, kas praktiski tiek īstenota pedagoga darbā, rosinot valodas apguvēju uz noteiktu rīcību” [14;81] Savukārt mācību metodi raksturo, „sistemizētu ideju, paņēmieni, darbību un līdzekļu kopums, kurus izmanto noteiktu valodas prasmju apguvei”. [14;80]

Diplomdarba autore, analizējot teorētisko literatūru, secina, ka visas valodas apguves pieejas, piemēram, strukturālā, funkcionālā, interaktīvā, integrētā u.c., ir veids, ko izmanto noteiktu valodas kompetenču un prasmju apguvei. No šīm pieejām izriet daudz un dažādas metodes un paņēmieni, ko skolotājam ir jāizmanto, lai varētu attīstīt mazākumtautību skolēnu spējas un prasmes otrajā valodā. Valodas apguves pieejas skolotājam mācību saturā ir jāpielāgo atbilstoši skolēnu vecumposma interesēm un spējām, jo, ja ar vienu klasi kāda mācību metode izdevās lieliski, tad nākamajā mācību gadā tā var neizdoties, jo skolēnu intereses un spējas ir atšķirīgas.

Pēc pētnieku domām, lai mazinātu stilistiskās kļūdas otrajā valodā nepieciešams izvērtēt to, vai runas uzvedība atbilst valodas normām, jāpievērš uzmanība runas uzvedības nacionālajai specifikai, jo stilistiskie izteiksmes līdzekļi dažādās kultūrās var būt saistīti ar atšķirīgām komunikatīvajām situācijām, dažādiem uzvedības stereotipiem.

Visefektīvāk otrās valodas skolotājs var novērst kļūdas, ja spēj analizēt tās un zina runas traucējumu cēloni. Vērtīgi ir izvērtēt skolēnu rakstu darbus gan dzimtajā valodā, gan otrajā valodā, jo tas palīdz analizēt kļūdu rašanās iemeslus. Ja skolotājs apzinās kļūdu iemeslus, tad arī vieglāk tās ir novērst otrajā valodā, jo bieži vien tās rodas dzimtās valodas ietekmē.

„Latviešu valodas mazākumtautību skolā 9. klasei” autores I. Marševska un S. Neilande pamatojoties uz pētījuma „Valsts valodas apguves kvalitāte mazākumtautību skolās” rezultātiem, iesaka mācību stundās pievērst lielāku uzmanību „uzdevumiem, kas orientēti uz zināšanu lietojumu un produktīvo darbību (sintēzi un izvērtēšanu), latviešu valodas apguvi saistīt ar nepieciešamajām valodas prasmēm citos mācību priekšmetos, veidot uzdevumus un organizēt latviešu valodas apguvi tādā veidā, kas ļautu precīzāk novērtēt skolēnu valodas prasmes un to piemērotību tālākai izglītībai, pievērst lielāku vērību rakstītprasmei.” [7;4]

Svarīgi ir tas, lai skolotājs otrās valodas apguves stundās mācību saturu saista ar citu mazākumtautību izglītības programmā paredzēto mācību priekšmetu saturu, kas konkrētās mazākumtautību izglītības programmas variantos tiek apgūti bilingvāli. Nepieciešams izmantot dažādu valodas silu un žanru tekstus, audio ierakstus, kā arī pašiem skolēniem tos veidot, piemēram:

- zinātniskajā stilā – monogrāfiju, zinātnisko rakstu u.c.;
- publicistiskajā stilā – reklāmu, interviju, rakstu, reportāžu u.c.;
- lietišķajā stilā – CV, ielūgumu, apsveikumu, iesniegumu, motivācijas vēstuli u.c.;
- daiļliteratūras stilā –miniatūru, dzeju, stāstu u.c.;
- sarunvalodas stilā – dialogu, monologu, privāto vēstuli u.c.

Tie sekmē ne tikai lasītprasmi, bet arī interpretācijas prasmi un veicina valodas apguvi, jo tekstos sastopama gan emocionāli un stilistiski neitrāla, gan emocionāli un stilistiski ekspresīva leksika, kā arī dažādi valodas slāņi. Izmantojot metodes, kurās izmantoti dažādi valodas stilu veidi, skolēni iepazīst latviešu valodu visā tās daudzveidībā. Jāpievērš uzmanība arī teksta saturam, lai tas būtu daudzveidīgs un tiktu veidota starppriekšmetu saikne.

Mācību saturā pēc iespējas vairāk ir jāiekļauj tāda veida uzdevumi, kuri veicina skolēnu domu apmaiņu, vēlmi izteikt viedokli un emocijas. Šāda veida uzdevumi „balstās skolēnu pieredzē un valodas zināšanās, paplašina pieredzi par apkārtējo pasauli un pilnveido valodas prasmes.” [7;7] Uzdevumu veidošanā nepieciešams ievērot to, lai skolēniem tiktu attīstīta patstāvīga izziņas darbība un sekmēta motivācija un intereses. Jāpiedāvā dažādi problēmjaudājumi un saziņas situācijas, kurās jāizsaka savs viedoklis, jāizmanto iespēja meklēt informāciju dažādos uzziņas avotos. Mācību satura apguvei jāpielāgo uzdevumi tā, lai tiktu individualizēts mācību process. Uzdevumos skolēniem ir jāpiedāvā:

1. „atšķirīgus resursus uzdevumu veikšanai;
2. diferencētu apjomu;
3. skolēnu vajadzībām atbilstošu skolotāja atbalstu;
4. dažādus, skolēnu vajadzībām atbilstošus, metodiskos paņēmienus.” [7;9]

Skolotājam no skolēna ir jāprasa ne tikai rezultāts, bet arī jāredz tas, vai skolēns ir spējīgs atrast pareizo virzienu, lai nonāktu līdz tam. Nepieciešams pievērst uzmanību vai skolēns spēj izmantot dažādus paraugus, atgādnes, instrukcijas un citus materiālus, lai īstenotu savu valodas apguvi.

Pilnvērtīgu mācību procesa apguvi nodrošināt var tad, ja mācību metodes, kuras izvēlas stundai ir tādas, kurās „aktīvi izziņas un mācību procesa dalībnieki ir skolēni. Izvēlētajai mācību metodei ir jāatbilst skolēnu vecumam un viņu valsts valodas prasmes līmenim”. [23]

Mācību priekšmeta programmu paraugā lielākoties tiek aktualizētas komunikatīvās kompetences attīstīšana, jo skolotājam nepieciešams radīt „iespējas vingrināties valodas lietošanu dažādās situācijās, atbilstoši viņu interesēm un vajadzībām. [23] Skolotājs veicina radošu valodas lietošanu, nevis iegaumēta teksta reproducēšanu. Jau valodas apguves sākuma posmā, attīstot runas prasmi, skolotājs rosina latviešu valodu izmantot saziņā gan ar pieaugušajiem, gan vienaudžu starpā”. [34] Šīs dažādās situācijas varam raksturot kā formālas vai neformālas, kurās jāizmanto gan dialogi, gan monologi.

Lai prastu runāt skolēnam jāprot „plānot un loģiski strukturēt tekstu, veidot lingvistiski pareizus izteikumus, saprotami izrunāt skaņas, skaņu savienojumus, vārdus, teikumus”. [34] Bet, lai šīs darbības skolēns spētu veiksmīgi izpildīt, nepieciešams mācību procesā izmantot runāšanas paņēmienus, piemēram:

1. „plānošana - ietver iepriekšēju sagatavošanos, klausītāju auditorijas novērtēšanu, uzdevuma precizēšanu atbilstoši adresātam;
2. izpilde - ietver nesaprotamās informācijas kompensēšanu, pamatojoties uz iepriekšējo pieredzi, izmēģināšanu;
3. novērtēšana - ietver panākumu kontroli;
4. uzlabošana - ietver savu kļūdu labošanu;
5. izvairīšanās - ietver izvairīto mērķu samazināšanu, pielāgošanos iespējām;
6. panākumi - ietver mērķu paaugstināšanu un atbilstošu līdzekļu izvēli to sasniegšanai, piem., izmantojot vienkāršāku valodu, izvēloties tuvas nozīmes vārdus, pārveidojot izteikumu no dzimtās valodas, izmantojot iepriekš mācīto jaunās situācijās, reaģējot uz saruna biedra mīmiku, testiem”. [34]

Lai veicinātu skolēnu valodas kompetences attīstību nepieciešams izmantot dažādas metodes, paņēmienus un darba formas, „lai nodrošinātu atgriezenisko saiti un sekmētu skolēnu prasmi lietot pareizu un precīzu valodu”. [34] Protams, valodas apguve notiks, ja skolotājs arī ņems vērā skolēnu spējas, attieksmi, izziņas vajadzības, mācīšanās stilu dažādību, jo, attīstot šo kompetenci, skolotājs „virza skolēnu prasmi patstāvīgi mācīties valodu, pilnīgok latviešu valodas prasmi, izmantot esošās zināšanas jaunas informācijas iegūšanai”. [34]

Valodu mācīšanās kompetence sevī ietver:

1. „prasmes priekšmeta apgūvē izmantot citu mācību priekšmetu zināšanas un prasmes;

2. prasmes no dažādiem informācijas avotiem iegūt, apstrādāt, izmantot un sniegt informāciju;
3. mācību uzdevumu formulējumu sapratni, zināšanas par tipisku mācību uzdevumu mērķiem, nosacījumiem un veikšanas paņēmieniem;
4. prasmes izmantot tabulas un uzziņu līdzekļus;
5. prasmes papildināt savas zināšanas un prasmes ārpus skolas;
6. prasmes kompensēt mācību uzdevumu veikšanai nepieciešamās zināšanas un prasmes;
7. prasmes lietot lasīšanas, klausīšanās, saziņas un citas mācīšanās stratēģijas;
8. apzināties savu mācīšanās stilu un izvēlēties tam piemērotus uzdevumus un mācīšanās stratēģijas;
9. prasmes vērtēt un pilnīgot savas zināšanas un prasmes". [34]

Valodas apguvē liela loma ir arī otrās valodas kultūrai, jo tai ir neizšķirama saikne ar valodu. Sociokultūras kompetence attīsta „izpratni par dažādām kultūrām, un attīsta prasmi sazināties un saprasties daudz kultūru sabiedrībā”. [34] Starpkultūru izpratne ir viens no bilingvālas izglītības pamatmērķiem. M. Dirba pievērš uzmanību tam, ka skolotājiem nepieciešams veļtīt uzmanību arī kultūrai, jo viņi „kļūst par starpkultūru mediatoriem un koncentrējas ne tikai uz valodas prasmi, bet arī uz ētisku vērtību veidošanu”. [1;42] Nepieciešams pievērst uzmanību otrās valodas valstu kultūras aspektiem, piemēram, tradīcijām, uzturam, apģērbam u.c.

Populārākās metodes, kuras iespējams izmantot otrās valodas apguvē, lai sekmētu valodas apguvi un runas kvalitāti, ir diezgan daudz, piemēram, lomu spēle, apskats, akadēmiskie pretstati, debates, diskusija, jautājumi un atbildes, prāta vētra, problēmu risināšana, situācijas izspēle, situācijas analīze, saruna, spēles u.c. Skolotājam ir jāizanalizē klase, lai varētu izvēlēties atbilstošāko metodi mācību procesam, jo katrai metodei ir savi plusi un mīnusi.

Lai attīstītu skolēnu stilistiskās prasmes rakstu valodā skolotājs mācību procesā var izmantot dažādas mācību metodes, piemēram:

- apskats – skolotājs rosina izzināt situāciju par kādu jautājumu. Skolēni rezultātus apkopo rakstveida apskatā;

- brīvais raksts – metodeattīsta skolēnu prasmi rakstveidā īsi izteikt savas domas, jūtas, pārdzīvojumus, iespaidus. Ja nepieciešams, skolēni izmanto dzimto valodu, izsakās latviski, noskaidro un pieraksta jaunos vārdus latviešu valodā, pilnveido rakstīto;
- pētījums- skolēni pēc izvēlētās tēmas, plāno, vāc informāciju, pēta un risina problēmas, apkopo darba rezultātus un iepazīstina ar tiem pārējos skolēnus.[34]

Šīs metodes palīdz attīstīt skolēnu stilistiskās prasmes valodu lietot precīzi, ietekmīgi, skaidri, pareizi, koncentrēti, jo skolēns mācīsies nenovirzīties no temata, izteikties skaidri.

Mācību metodes, piemēram: diskusija, debates, jautājumi un atbildes, problēmu risināšana, attīsta stilistiskās runas prasmes.

- Diskusija – metodes procesā tiek apspriests kāds notikums, jautājums, problēma, lai noskaidrotu viedokļu daudzveidību, rastu iespējamo risinājumu. Skolēni metodes izmantošanas procesā aktīvi iesaistās, lai izteiktu viedokli, pārliecinātu, aizstāvētu;
- debates – skolotājs piedāvā apspriešanai kādu apgalvojumu, par kuru ir pretrunīgi viedokļi. Skolēni attīsta prasmi publiski runāt, aizstāvēt viedokli;
- jautājumi un atbildes – skolotājs mutvārdos vai rakstveidā uzdod skolēniem jautājumus par noteiktu tematu. Skolēni atbild uz šiem jautājumiem. Lai atbildētu uz jautājumiem, skolēni izmanto dotos jautājuma vārdus;
- problēmu risināšana – metodes procesā tiek formulēta problēma vai jautājums, uz kuru jārod atbilde. Skolēni domā tā risināšanas plānu. [34]

Protams, ka latviešu valodas kā otrās valodas apguves metodes ir diezgan daudz. Skolotājs tās var izvēlēties un pielāgot skolēnu vajadzībām mācību procesā. Pēc diplomdarba autores domām, skolotājam nepieciešams diezgan bieži analizēt skolēnu pieļautās stilistiskās kļūdas. To būtu nepieciešams darīt pēc katra kāda lielāka uzdevuma vai pārbaudes darba, lai skolēniem tās izskaidrotu un pārrunātu rašanās cēloni.

3. IZMĒĢINĀJUMDARBĪBAS GAITA UN REZULTĀTI

Izmēģinājumdarbībā tika iesaistīti 8. klases mazākumtautību skolēni, kuri mācās latviešu skolā. Šajā klasē ir četri mazākumtautību skolēni, trīs krievu tautības un viens baltkrievu tautības. Kopējais skolēnu skaits klasē ir 11. Skolēni ir 14 – 15 gadus veci. Lai varētu nodrošināt veiksmīgu mācību procesu stilistisko prasmju attīstīšanā, skolotājam, jānodrošina kontakts ar skolēniem. To var izdarīt, ja klase ir iepazīta kopumā, izvērtētas individuālās valodas īpatnības, attieksme pret mācībām, apkārtējo vidi, kā arī savstarpējās attiecības kopumā.

Vecumposms no 14 līdz 15 gadiem ir tā saucamais „tīņu vecums”, kad cilvēks no bērna pārtop jaunieši. Balstoties uz pusaudžu kognitīvās attīstības īpatnībām, šis vecumposms ir otrais pusaudzības periods (13 – 15 gadi) un trešais pamatskolas posms (7 - 9 klase). Šajā vecumposmā skolēni vēlas distancēties no vecāku un skolotāju attieksmes, reakcijas un darbības attiecībā pret pusaudzi. [6;119]

Šajā periodā skolēniem ir attīstījušās jau dažādas prasmes un spējas valodas apguvē, kuras tiek saistītas ar dzimtās valodas apguvi un jāievēro skolotājam, lai mācību process būtu veiksmīgs, piemēram:

- prot veidot jautājumus un atbildes;
- raksta vārdus, frāzes un teikumus;
- pieraksta sev nepieciešamo informāciju;
- raksta lietišķos rakstus personīgiem mērķiem;
- raksta tekstu par apgūtajām tēmām, situācijām un izlasītajiem literārajiem darbiem;
- iegūst un sistematizē nepieciešamo informāciju;
- nosaka teksta tematiku un galveno domu;
- loģiski un secīgi stāsta par sev zināmām tēmām;
- izsaka savas jūtas, domas, viedokli, secinājumus un vērtējumu;
- raksta saistītu tekstu par pieredzēto, lasīto un dzirdēto, izsakot savas domas un attieksmi;
- pieraksta informāciju atbilstoši uzdevuma nosacījumiem;
- saista frāzes un teikumus, ievērojot teksta veidošanas principus;

- teikuma beigās lieto saturam atbilstošu pieturzīmi;
- zina un izmanto galvenos vārdarināšanas principus;
- izprot teikuma veidošanas principus. [1; 13]

Pēc diplomdarba autores domās, skolotājam jārada atbilstoša atmosfēra mācību telpā un arī starp skolēniem. Visi skolēni jāuztver kā vienlīdzīgi, jo viņi jutīs to, ka skolotājs kādam pievērš uzmanību vairāk vai mazāk, un izteiks dažādus pārmetumus. Šajā vecumposmā skolēni vēlas būt atšķirīgi, bet tai pašā brīdī nepieļaus, ka kādam citam būs kaut kas vairāk vai labāk. Līdz ar to radīsies dažādi pārmetumi un pārpratumi. Bieži dzirdama nepatiesība no skolēnu puses, lai tikai izvairītos no konkrēta mācību darba, piemēram, daži skolēni teiks, ka kādu konkrētu tematu iepriekš nav mācījušies, bet pārējie skolēni to noliegs un teiks, ka ir. Šī situācija norāda arī uz nesaskaņām klases kolektīvā. Mācību stundu apmeklētība ir regulāra, bet bieži vērojama nevēlēšanās mācīties, kas saistīta ar vecumposma īpatnībām, jo bieži vien tas tiek dēvēts par „guļošo”. Lai ieinteresētu skolēnus aktīvi strādāt, diplomdarba autore izmēģinājumdarbības mācību procesā pielieto dažādas mācību metodes, kurās aktīvi iesaistās visi skolēni.

3.1. 8. Klases skolēnu stilistisko prasmju analīze

Lai diagnosticētu kādas stilistiskās prasmes skolēniem nepieciešams pilnveidot un attīstīt, tika izveidota:

- aptaujas anketa skolotājiem (1. pielikums);
- diagnosticējošais darbs skolēniem (2. pielikums).

3.1.1. Anketēšana un tās rezultāti

Anketa tika izveidota ar mērķi, lai noskaidrotu skolotāju viedokli par stilistisko kļūdu iemesliem, tipiskākajām kļūdām, darbiem, kuros visvairāk diagnosticējamās kļūdas, problēmu rašanās cēloņiem, prasmju uzlabošanas iespējām, jo izmēģinājumdarbības gaitā tika pievērsta uzmanība skolēnu lietišķo rakstu stilistiskajām prasmēm.

Anketu aizpildīja dažādu Dobeles novadu skolu skolotāji. Kopējais respondentu skaits ir 7 skolotāji. Anketēšana notika laika posmā no 2013. gada decembra līdz 2014. gada janvāra sākumam. Aptaujas anketā iekļauti 11 jautājumi.

Pirmā jautājuma mērķis bija noskaidrot, kā skolotāji diagnosticē runas kļūdu rašanās iemeslus. Anketā ir izvirzīti trīs varianti:

- salīdzināt ar dzimtās valodas mācību darbiem;
- mēģināt konstatēt reālos mācību sasniegumus;
- analizējat izmantojot dažādas metodikas.

Lielākā daļā (pieci) respondentu atbildēja, ka mēģina konstatēt reālos skolēnu mācību sasniegumus, bet tikai divi skolotāji salīdzina ir dzimtās valodas mācību spējām. Nevienš neatbildēja, ka kļūdu iemeslus analizē, izmantojot dažādas metodikas.

Otrajā jautājumā tika lūgts aprakstīt lietišķā valodas stila principus, kuri skolēniem vēl nav saprotami. Respondentiem bija dažādas atbildes, bet uzsvars tika likts uz darbības vārdu formu veidošanu, divdabju pareizrakstību, vēstuļu rakstīšanu, piebilstot to, ka skolēni vēl visu nav iemācījušies.

Trešā jautājuma uzdevums bija noskaidrot, kādas ir tipiskākās runas kļūdas, kuras pieļauj skolēni lietišķā valodas stila izmantošanā. Skolotājiem tika piedāvāti divi atbilžu varianti, kuri arī jāprecizē:

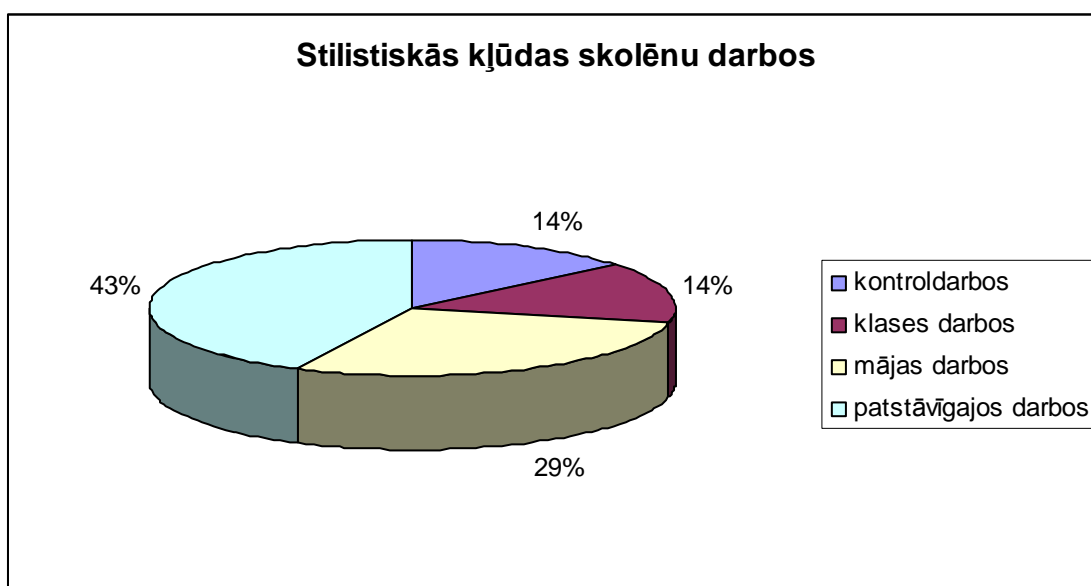
- Leksiski stilistiskas kļūdas, jo...
- Gramatiski stilistiskas kļūdas, jo...

Visi skolotāji atbildēja, ka tipiskākās kļūdas ir gramatiski stilistiskas, jo skolēni runā un raksta stilistiski nepareizi, pieļauj daudz kļūdu teikumu veidošanā, bieži no krievu valodas latviešu valodā tulko burtiski. Tikai viens skolotājs piebilda, ka tipiskas ir arī leksiski stilistiskas kļūdas, jo skolēniem ir nabadzīgs vārdu krājums, daudzus vārdus lieto nevietā, nesaprot vārdu nozīmi.

Ceturtais jautājums atspoguļo to, kāda veida darbos visvairāk šīs kļūdas tiek pieļautas. Skolotājiem tika piedāvāti atbilžu varianti:

- kontroldarbos;
- klases darbos;
- mājas darbos;
- patstāvīgajos darbos;
- Jūsu variants:...

Trīs respondenti atbildēja, ka patstāvīgajos darbos, piebilstami, ka tie ir domraksti, atstāstījumi, tādi darbi, kur jāveido pastāvīgs stāstījums un jāizsaka savas domas. Divi no aptaujātajiem skolotājiem atbildēja, ka visvairāk kļūdas tiek pieļautas mājas darbos, bet pa vienam atbildēja, ka klases darbos un kontroldarbos.

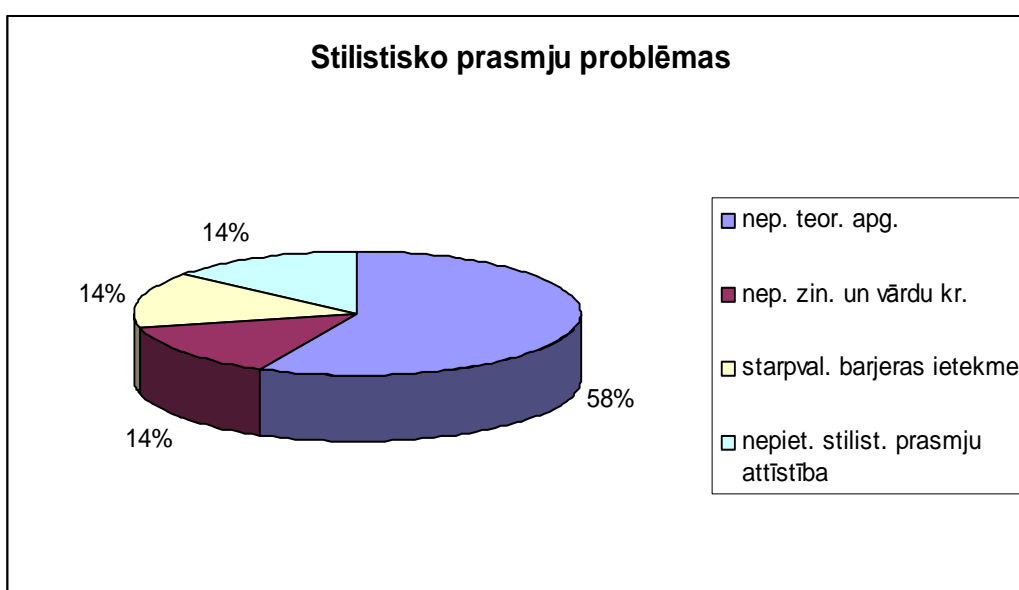
3.1 att. Stilistiskās kļūdas skolēnu darbos

Piektā jautājuma mērķis bija noskaidrot vai šīs kļūdas skolēniem ir tipiskas vai netipiskas, vai tās pieļauj mācoties arī citos mācību tematos. Visi respondenti atbildēja viennozīmīgi, ka kļūdas ir tipiskas, jo tiek pieļautas arī citos mācību tematos, piemēram, mācoties par teikuma uzbūvi, domrakstu veidiem.

Sestajā jautājumā skolotājiem bija jāizsaka viedoklis par to, kāpēc šādas kļūdas rodas mazākumtautību skolēniem. Tika piedāvāti arī atbilžu varianti:

- nepietiekama teorētiskā mācību apguve iepriekšējos mācību gados;
- nepietiekamas zināšanas un vārdu krājums latviešu valodā;
- starpvalodas barjeras ietekme;
- nepietiekama stilistisko prasmju attīstība;
- Jūsu variants ...

Lielākā daļa respondentu atbildēja, ka skolēniem ir nepietiekama teorētiskā mācību apguve, pārējiem domas dalījās līdzvērtīgi, ka tā ir starpvalodas barjera, nepietiekama prasmju attīstība, nepietiekams vārdu krājums.

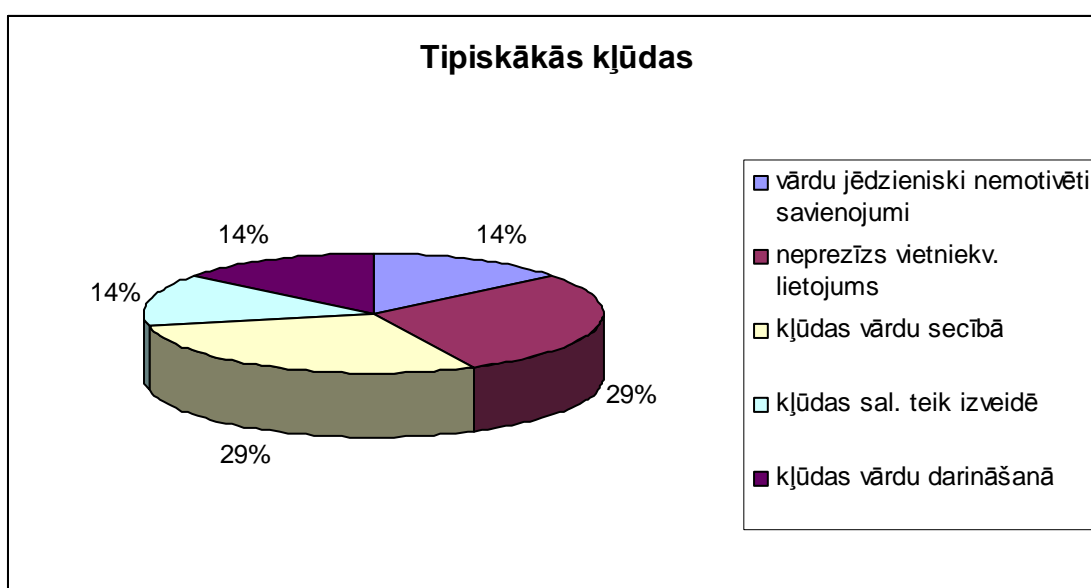
3.2. att. Stilistisko prasmju problēmas

Septītais jautājums tika veidots ar mērķi, lai noskaidrotu, kādas ir tipiskākās kļūdas, kuras skolēni pieļauj lietišķajā valodas stilā. Arī šajā jautājumā skolotājiem tika piedāvāti atbilžu varianti:

- vārdu jēdzieniski nemotivēti savienojumi;
- viena un tā paša vārda vai viensaknes vārdu nemotivēts atkārtojums;
- lieki ieradumu vārdi;
- kļūdas vārdu darināšanā;
- neprecīzs vietniekvārdu lietojums;
- vārdu secības kļūdas;

- kļūdas salikta teikuma izveidē;
- Jūsu variants ...

Respondenti atbildēja, ka vairākums skolēnu pieļauj kļūdas vārdu secībā un neprecīzu vietniekvārdu lietojumu. Šādi uzskata četri skolotāji, bet pārējie domā, ka kļūdas vārdu darināšanā, vārdu jēdzieniski nemotivēti savienojumi un kļūdas saliktu teikumu veidošanā. Savus variantus skolotāji neizvirzīja, bet viens no respondentiem atbildēja, ka šīs kļūdas ir atkarīgas no skolēnu vispārējās valodas attīstības, spējām, ieinteresētības, ieguldītā darba, un valodas lietojuma.

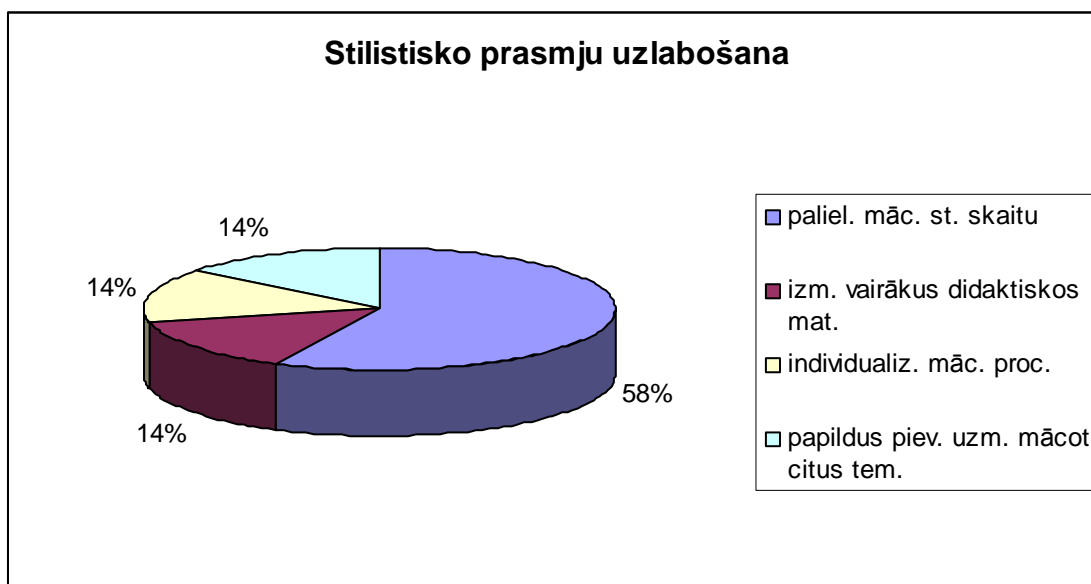
3.3. att. Tipiskākās kļūdas

Astotajā jautājumā skolotājiem bija jāapraksta, vai šīs kļūdas ir stabilas vai nestabila un kāpēc. Visi respondenti atbildēja, ka tās ir stabilas (grūti koriģējamas), jo skolēni ir neuzmanīgi, daudziem trūkst pamatzināšanas, sabiedrībā daudz runā krievu valodā, tāpēc ir maz iespēju uzlabot latviešu valodas zināšanas, domā un raksta burtiski tulkojot no dzimtās valodas. Viens skolotājs piebilda, ka šajā vecumā liels spēks ir ieradumam. Pēc diplomdarba autores domām, šis ieradums ir tipiska kļūda ne jau tāpēc, ka skolēns nespēj pareizi uzrakstīt, bet tāpēc, ka ir pieradis tā rakstīt, jo daudzas kļūdas netiek labotas, kamēr mācību procesā tās nav apgūtas. Nestabilās stila kļūdās, neskaidroja neviens no aptaujātajiem pedagogiem.

Devītajā jautājuma mērķis bija noskaidrot iemeslu, kā uzlabot skolēnu stilistiskās prasmes lietišķajā valodas stilā. Skolotājiem tika piedāvāti atbilžu varianti:

- palielināt mācību stundu skaitu;
- izmantot vairākus didaktiskos paņēmienus un citādas metodes;
- individualizēt mācību procesu;
- papildus pievērst uzmanību stilistiskajām prasmēm apgūstot citus mācību tematus;
- Jūsu variants...

Lielākā daļa skolotāju atbildēja, ka jāpalielina mācību stundu skaits, bet pārējie skolotāji pa vienam atbildēja, ka jāizmanto vairāki didaktiskie paņēmieni un citādas metodes, nepieciešams individualizēt mācību procesu un papildus pievērst uzmanību stilistiskajām prasmēm, apgūstot citus mācību tematus. Pēc diplomdarba autore domām, palielināt mācību stundu skaitu būtu diezgan vērtīgi, bet par atsevišķiem konkrētiem tematiem, līdz ar to - citiem samazinot.

3.4. att. Stilistisko prasmju uzlabošana

Šī aptauja parāda to, kāpēc skolēniem rodas šādas kļūdas un kā tās varētu mēģināt novērst pēc respondentu domām. Apkopojot rezultātus, diplomdarba autore secina, ka, pēc skolotāju domām, kļūdas skolēniem rodas nepietiekamas teorētiskās apguves dēļ, iepriekšējos mācību gados, tātad sākumskolas un pamatskolas sākumposma periodā. Lai analizētu skolēnu kļūdas skolotāji izvēlas vieglākos variantus, bet neizmanto dažādas metodikas.

Pēc diplomdarba autores domām, šīs skolotāju atbildes var uzskatīt par lojālām, jo visi skolotāji strādā ar 8. klašu skolēniem un mazākais stāžs ir 14 gadi, bet lielākais 40. Diviem skolotājiem, kuriem ir lielāks stāžs, atbildes ir diezgan vienveidīgas, pēc tām var saprast to, ka šīs kļūdas nav tik populāras skolēnu valodā, tas varētu būt tāpēc, ka savas ilggadējās pieredzes rezultātā, skolotāji ir atraduši un izmanto tādas metodes, kuras pielietojot, skolēniem rodas labāks kopējais stilistiskais rezultāts.

3.1.2 Skolēnu diagnosticējošā darba analīze

Lai izprastu skolēnu stilistisko prasmju attīstības līmeni, tika izveidots diagnosticējošais darbs, kurš sastāv no pieciem uzdevumiem. (2. pielikums) Šie uzdevumi ir balstīti uz zināšanām, kuras skolēni ir apguvuši iepriekšējos mācību gados par lietišķo valodas stilu.

Pirmajā uzdevumā skolēniem ir jāizlasa skolēna paskaidrojums par to, kāpēc ir nokavējis mācību stundu. Tekstā ir pieļautas gan ortogrāfijas, gan interpunkcijas, gan stila kļūdas. Šis uzdevums ir saistīts ar 2. un 3. uzdevumu, kur 2. uzdevumā skolēniem ir jāizraksta šīs kļūdas, bet 3. uzdevumā jāuzraksta paskaidrojums pareizi, ievērojot lietišķā valodas stila nosacījumus.

Otrajā uzdevumā skolēniem bija jāatrod pareizrakstības kļūdas gan ortogrāfijas, gan interpunkcijas, gan stila kļūdas un jāanalizē paskaidrojuma forma, vai tas ir pareizi noformēts, un iekļauta nepieciešamā informācija. Uzdevuma rezultāti apkopoti tabulā. (3.pielikums)

Trešajā uzdevumā skolēniem bija jāpārraksta paskaidrojums pareizi, ievērojot pareizrakstības normas, stilu un paskaidrojuma formu. Rezultāti apkopoti tabulā pēc ievēroto kļūdu izlabošanas (4. pielikums).

Ceturtajā uzdevumā skolēniem bija jāuzraksta ielūgums vecākiem uz skolas Ziemassvētku pasākumu. Šajā uzdevumā tika vērtētas stila kļūdas un ielūguma forma.

Piektajā uzdevumā skolēniem bija jāizveido klases audzēkņu saraksts.

Šo uzdevumu mērķis bija pārbaudīt iepriekš apgūtās zināšanas par lietišķo valodas stilu, piemēram, stilistiskās prasmes, veidot lietišķos rakstus atbilstoši valodas nosacījumiem un formai.

Diagnosticējošais darbs tika vērtēts ar ieskaitīts/ neieskaitīts. Vērtēšanas kritēriji:

- ieskaitīts, ja 90 % uzdevumi ir izpildīti, vismaz 40 % ir pareizi;

- neieskaitīts, ja ir izpildīti 10 % darba un vairāk kā 60% darbs ir nepareizs.

Diagnosticējošā darbā tika izmantotas mācību darba organizācijas formas: mācību stunda, individuālais darbs, metodes: skolotājas sagatavots patstāvīgais darbs. Šo darbu rakstīja 11 skolēni, no kuriem četri ir mazākumtautību skolēni, tāpēc izmēģinājumdarbība visvairāk attiecas un uz šiem skolēniem, kuru rezultāts redzams pārskata tabulā nr. 3

2. tabula Skolēnu diagnosticējošā darba rezultāti

Skolēnu iniciāļi	Vērtējumi
L. G.	i
L.E.	i
P. E	ni
S. P.	ni

2. uzdevumu pildījuši visi skolēni, bet rezultāti ir dažādi. Lielākoties mazākumtautību skolēni bija norādījuši, ka pareizrakstības kļūdas bija pieļautas tādos vārdos, kā, piemēram, *starbrīža*, *kraukšču*, *nepaspējam*, pieturzīmju kļūdas visi atrada pareizi, tikai neviens neievēroja, ka pēdējā teikumā arī bija jāievieto pieturzīme, piemēram, *dēļ šī iemesla, nevarējām ierasties laikā*. Pēc diplomdarba autores domām, šī kļūda tika neievērota, jo teikums stilistiski bija nepareizi uzrakstīts. Skolēni ievēroja gandrīz visas stilistiskās kļūdas, tikai to, ka pirmajā teikumā divreiz atkārtojas vārds *veikals* (*veici*, *veikals*), neievēroja neviens. Viens no skolēniem nenorādīja, ka *Kārlis Lapiņš* nav pareizā locījuma formā. Tikai viens skolēns nenorādīja iemeslu, kāpēc paskaidrojums nav pareizā formā, divi ievēroja, ka paraksts nav pareizajā pusē un datumam jābūt pēdējam.

3. uzdevumu izpildīja visi mazākumtautību skolēni, bet neviens nebija veicis pilnīgi pareizi. Visi bija pieļāvuši stila kļūdu pirmajā teikumā, atkārtot divreiz vārdu *veikals* (*aizskrējām uz veikalu tāpēc, ka veikalā tika pārdotas konfektes*). Divi no skolēniem nebija pareizi novietojuši datumu. Ortogrāfijas kļūdas nepieļāva neviens, bet interpunkcijas kļūdas bija visiem. Viens skolēns pārrakstot paskaidrojumu pareizi neievietoja pat tos komatus, kas tekstā bija ievietoti pareizi, tas liecina par neuzmanību uzdevumu risināšanā.

4. uzdevums nebija izpildījis viens skolēns. Ar uzdevumu veiksmīgi tika galā tikai viens skolēns, pārējiem diviem viss teksts bija stila, interpunkcijas un ortogrāfijas kļūdās. Netika ievērotas arī lietišķā valodas stila pazīmes.

Ar **5. uzdevumu** veiksmīgi tika galā divi skolēni, bet viens to nebija izpildījis. Viens skolēns nezināja pēc kādiem principiem veido personu sarakstu.

Analizējot diagnosticējošo materiālu, diplomdarba autore secina, ka skolēni pieļauj ne tikai stila kļūdas, bet arī ortogrāfijas kļūdas un interpunkcijas kļūdas. Raksturīgākās stila kļūdas, kuri skolēni nemanīja un pieļāva:

- vienādu vārdu atkārtošanās vienā teikumā;
- neatbilstošu vārdu saskaņošana teikumā;
- neprecīza saikļu izvēle, palīgteikumu veidošanā;
- sarunvalodas stila vārdu izmantošana lietišķajos rakstos.

3.2. Didaktiskā materiāla aprobācija

Diagnosticējošā darba rezultāti parādīja, ka skolēnu zināšanas ir nepilnīgas, gan stilistikā, gan lietišķo rakstu formā, tāpēc diplomdarba autore nolēma palīdzēt skolēniem pilnveidot zināšanas jau iepriekš apgūtajos lietišķā stila žanros un veicināt to izmantošanu šajā mācību gadā apgūstamās mācību vielas – CV, motivācijas vēstule un darba intervija, izmantošanā.

Tabulā ir atspoguļoti izmēģinājumdarbības stundu galvenie mērķi un sasniedzamie rezultāti.

3. tabula Izmēģinājumdarbības stundu mērķi un galvenie sasniedzamie rezultāti

Stunda	Mērķis	Sasniedzamie rezultāti
1.	Diagnosticēt skolēnu zināšanas par lietišķo valodas stilu.	Tika diagnosticētas skolēnu zināšanas par lietišķo valodas stilu.

2.	Atjaunot un nostiprināt zināšanas par jau zināmiem lietišķā valodas stila žanriem un iepazīstināt ar vēl neapgūtu žanru – CV.	Skolēni ir atkārtējuši par iesniegumu, paskaidrojumu, ielūgumu, apsveikumu, personu sarakstu, kā lietišķā valodas stila žanriem. Skolēni ir iepazīstināti ar CV, kā lietišķā valodas stila žanra rakstīšanas nosacījumiem. Apjautuši tā nozīmi.
3.	Nostiprināt skolēnu zināšanas par CV un veidot izpratni par motivācijas vēstuli, kā lietišķā valodas stila žanru.	Skolēni ir nostiprinājuši zināšanas par CV, pārbaudot klasē mājas darbus. Skolēniem ir izveidojušies izpratne par motivācijas vēstules rakstīšanu, tās nepieciešamību.
4.	Nostiprināt skolēnu zināšanas par motivācijas vēstuli un veidot ieskatu darba intervijā, kā lietišķā stila žanrā.	Skolēni ir nostiprinājuši zināšanas par motivācijas vēstuli, pārbaudot mājas darbu klasē. Skolēniem ir izveidojies priekšstats par darba interviju un tās nozīmi.
5.	Nostiprināt skolēnu zināšanas par CV, motivācijas vēstuli un darba interviju analizējot un pārrunājot raksturīgākās pieļautās stila kļūdas mājas darbu veiktajos uzdevumos.	Skolēni ir nostiprinājuši zināšanas par CV, Motivācijas vēstuli un darba interviju, kā lietišķā valodas stila žanru, tā raksturīgākajām kļūdām: stilistikas un formas.
6.	Diagnosticēt skolēnu pilnveidotās zināšanas par lietišķo valodas stilu.	Skolēnu sasniegtās zināšanas ir diagnosticētas.

Katrai mācību stundai tiek sagatavots konspekts (5.,6.,7.,8. pielikums). Galvenokārt sarunas tiek vērstas uz dzīves gudrību un karjeras izvēli, lietišķo rakstu nozīmi karjeras izvēlē.

1. mācību stunda. Šī mācību stunda tiek veltīta lietišķā valodas stila atkārtojumam, lai skolēni nostiprinātu zināšanas par iepriekšējos mācību gados apgūtām lietām, piemēram,

iesnieguma, paskaidrojuma, apsveikuma, ielūguma, personu saraksta veidošana un rakstīšana, un tiek veidots priekšstats par CV rakstīšanas stilistiskajiem valodas principiem un formu. Stundā piedalās 11 skolēni.

Mācību stundas ierosināšanas fāzē skolotāja uzdod dažus jautājumus, kas rosina skolēniem atcerēties iepriekšējos mācību gados apgūto, saistībā ar lietišķo valodas stilu.

Apjēgšanas fāzē skolēniem tiek izsniegta diplomdarba autores veidota darba lapa (5. pielikums 1. darba lapa), ar kuru skolēni strādās sadaloties divās grupās, lai aizpildītu tabulu, kurā jāanalizē iesnieguma, paskaidrojuma, personu saraksta, ielūguma, apsveikuma saturs, valoda un forma. Sākumā šo lapu skolēni aizpilda vienojoties par idejām grupā, pēc tam izvēlētais grupas pārstāvis aizstāv grupas paveikto darbu mutiski prezentējot. Pārējie klases dalībnieki pēc prezentācijas papildina informāciju vai noliedz to. Šajā uzdevumā skolēni pārbauda savas prasmes raksturot lietišķo valodas stilu un atšķirt to no citiem. Arī skolotāja iesaistās ar saviem papildinājumiem, lai to precizētu. Pēc tam, kad skolēni ir atjaunojoši zināšanas, skolotāja uzdod dažus jautājumus par CV, uz kuriem skolēni atbild. Lai apjaustu, kas ir CV, skolēni turpina strādāt ar mācību grāmatu, kurā ir ievietots paraugs. Analizējot paraugu, skolēniem ir doti daži rosinoši jautājumi par darba formu, saturu, valodas stilu. Šādus jautājumus skolotāja uzdod, lai pārbaudītu to, vai skolēni ir saskatījuši CV atšķirību no citiem lietišķo rakstu žanriem. Pēc parauga analīzes skolēni raksta savu CV, lai nostiprinātu zināšanas, pēc kura skolotāja analizēs skolēnu pieļautās kļūdas.

Refleksijas fāzē skolotāja uzdod dažus jautājumus, lai pārlicinātos, ka skolēni ir sapratuši mācību vielu. Mājas darbā tiek uzdota CV rakstīšana: kāds tas varētu būt pēc 10 gadiem, lai skolotāja vēlreiz varētu pārlicināties, ka skolēni ir apguvuši CV rakstīšanu un veidošanu.

2. mācību stunda. Mācību stunda tiek veltīta skolēnu zināšanu nostiprināšanas pārbaudei par CV, un tiek veidots priekšstats par motivācijas vēstuli.

Ierosināšanas fāzē skolotāja rosina skolēnus pārbaudīt mājas darbus. Tas tiek darīts, apmainoties ar sola biedru. Katrs pārlasa otra CV un analizē to, pārrunājot klasē pieļautās kļūdas, pēc iepriekšējā mācību stundā apgūtā. Mājas darba pārbaudes attīsta skolēniem prasmi atrast stila kļūdas un analizēt tās. Pēc uzdevuma veikšanas skolotāja uzdod skolēniem dažus rosinošus jautājumus par to, kāpēc nepieciešama motivācijas vēstule.

Apjēgšanas fāzes sākumā skolotāja izstāsta skolēniem: kas ir motivācijas vēstule un ar kādu mērķi tā tiek rakstīta. Mācību stundas turpinājumā skolotāja rosina skolēnus strādāt ar

mācību grāmatā iekļauto motivācijas vēstules paraugu, analizēt to pēc dažādiem jautājumiem, piemēram, par vēstules saturu, formu, valodu, lai skolēni apjaustu tās atšķirību ne tikai no citiem lietišķo rakstu žanriem, bet arī privātās vēstules. Skolēni iegūst zināšanas par valodas stilu papildinot jau iepriekšējās. Skolotāja rosina skolēnus salīdzināt ar privātās vēstules rakstīšanas principiem, vai ir kaut kas kopīgs vai atšķirīgs. Skolēni pārrunājot dažādas lietas par motivācijas vēstuli svarīgāko pieraksta kladēs, lai viņiem būtu izmantojam materiāls, kurā ieskatīties, ja kaut kas nav saprotams.

Refleksijas fāzē skolotāja uzdod dažus jautājumus, lai pārliecinātos, ka skolēni ir sapratuši mācību vielu. Mājas darbā tiek uzdots uzrakstīt motivācijas vēstuli, lai skolotāja varētu pārbaudīt skolēnu zināšanas par šajā mācību stundā apgūto.

3. mācību stunda. Trešās mācību stundas mērķis ir pārbaudīt skolēnu zināšanas par motivācijas vēstuli un veidot izpratni par darba interviju, kā lietišķā valodas stila žanru.

Ierosināšanas fāzē skolotāja pārbauda skolēnu mājas darbus, liekot skolēniem samainīties ar sola biedra mājas darbu. Katrs skolēns izlasa sava kolēģa veikumu, un pēc tam klasē nedaudz to raksturo, analizējot raksturīgākās pieļautās kļūdas, lai nostiprinātu savas stilistiskās prasmes. Pēc mājas darba pārbaudes, skolotāja uzdod skolēniem dažādus rosinošus jautājumus par to, kādam mērķim ir domāta darba intervija.

Apjēgšanas fāzē skolēni strādā ar tekstu, kurš ir iekļauts mācību grāmatā. Šajā tekstā ir iekļauta informācija, kuru nepieciešams izmantot, lai iegūtu zināšanas par darba interviju un tās veidošanu. Pēc teksta analīzes skolēni dalās pa pāriem pēc izvēles, lai izveidotu darba interviju, paši izvēlas, kurš būs darba devējs, un kurš kandidāts. Skolēniem tiek dotas piecas minūtes, lai sagatavotos. Tad, kad atvēlētais laiks ir beidzies, skolēni nāk pa pāriem klases priekšā, lai prezentētu savu veikumu. Pārējie skolēni klausās izveidoto darba interviju, pēc tam pārrunā to klasē, analizējot pieļautās kļūdas. Šis uzdevums veicina skolēnu stilistisko prasmju attīstīšanu, jo viņiem jāsadzird kļūdas runātā tekstā, ne tikai rakstītā.

Refleksijas fāzē skolotāja uzdod dažus jautājumus par darba intervijas veidošanu un valodas stilu, uz kuriem skolēni atbild. Šādā veidā skolotāja pārliecinās, ka skolēni ir apguvuši šīs mācību stundas vielu. Mājas darbā tiek uzdots izveidot darba interviju, kopā ar kolēģi, kuru strādāja mācību stundā, tikai ar mainītām lomām.

4. mācību stunda. Šī mācību stunda tiek atvēlēta, lai pārliecinātos, ka skolēni ir apguvuši darba intervijas kā lietišķā valodas stila pamatprincipus, kā arī notiks gatavošanās pārbaudes

darbam, kurā akcentētas pieļautās skolēnu stila kļūdas iepriekš veiktajos darbos – CV, motivācijas vēstulē un darba intervijā.

Mācību stundas ierosināšanas fāzē skolotāja skolēniem lūdz apsēsties kopā ar iepriekšējās nodarbības pāri, lai varētu sagatavoties parādīt savu mājas darbā veikto uzdevumu, darba interviju mainītās lomās. Šī uzdevuma mērķis ir pārbaudīt skolēnu zināšanas par darba interviju. Skolēniem tiek dotas divas minūtes, lai vēlreiz ātri atkārtotu. Pēc tam katrs pāris nāk klases priekšā, lai attēlotu lomu spēlē sagatavoto darba interviju. Pārējie skolēni klausās un pēc tam komentē, kas bija veiksmīgs, kas neizdevās, kāda bija valoda, kādas kļūdas tika pieļautas.

Apjēgšanas fāzē skolotāja mudina skolēnus analizēt gan stilistikas kļūdas, gan pareizrakstības kļūdas, kuras paši pieļāva. Analīzes mērķis ir veicināt šo kļūdu mazināšanos, lai tās netiktu pieļautas ne tikai mācību procesā, bet arī ikdienā, valodas lietošanā. Skolotāja mudina skolēnus atrast pieļautās kļūdas, uzrakstot uz tāfeles teikumus, kuros pieļautas kļūdas ne tikai stila, bet arī pareizrakstības kļūdas, piemēram:

- Es ar Jāni aizgājām uz veikalu tāpēc, ka veikalā pārdotas konfektes.
- Pateicoties tam, ka nauda pietika arī kraukšķu cepumiem, tad mēs starpbrīža laikā nepaspējām tos apēst.
- Skolā notika skolas eglīte u.c. teikumi.

Kopumā skolotāja ar skolēniem analizēja 14 teikumus. Šis uzdevums skolēniem nostiprina prasmi atrast un analizēt savas pieļautās kļūdas. Pēc diplomdarba autores domām, šādi tiek mazināta arī iespēja pieļaut tās, rakstot kādu darbu, jo skolēni paši mēģinās arī tās ne tikai atrast, bet arī labot.

Refleksijas fāzē skolotāja mudina skolēnus uzdot jautājumus, par dažādām neskaidrībām, kas saistītas ar lietišķo valodas stilu, lai varētu pārliecināties, ka zināšanas ir nostiprinātas. Noslēgumā skolotāja atgādina, kuras lapas mācību grāmatā var izmantot, lai sagatavotos pārbaudes darbam.

3.3. Pārbaudes darba aprobācija un rezultāti

Noslēdzot mācību tematu par lietišķo valodas stilu, 8. klases skolēniem tiek piedāvāts patstāvīgs pārbaudes darbs (9. pielikums), kuru raksta 11 skolēni, bet diplomdarba

izmēģinājumdarbības vajadzībām tiek analizēti četrus skolēnu darbi, jo viņi ir mazākumtautību pārstāvji. Pārbaudes darba mērķis ir noskaidrot, vai skolēnu stilistiskās prasmes ir pilnveidotas. Pārbaudes darbs sastāv no pieciem uzdevumiem.

Pirmajā uzdevumā tiek pārbaudīts tas, vai skolēni ir apguvuši lietišķo valodas stilu, jo nepieciešams to raksturot, izsakot savu viedokli. Neviens no skolēniem neizteica savu viedokli, bet valodas stils tika raksturots. Uzdevumu izpildīja visi skolēni. Raksturojuši, ka *jāraksta glīti, bez ķēpājumiem, tekstam jābūt loģiskam, atbilstoši noformētam, to izmanto dažādos dokumentos*. Skolēni bija uzrakstījuši galvenās stila pazīmes.

Otrajā uzdevumā skolēni paši raksturo, kādas ir raksturīgākās pieļautās stila kļūdas lietišķajā valodas stilā. Uzdevumu veica visi skolēni. Skolēnu atbildes bija dažādas, piemēram, *nepareizs vārdu izvietojums, izmantoti sarunvalodas vārdi vai citu valodas stilu vārdi, vienādu vārdu atkārtotā teikumā u. tml.* Diplomdarba autore bija gaidījusi plašākas atbildes uz šo uzdevumu, bet katram skolēnam vismaz viena kļūda tika nosaukta pareizi.

Trešajā uzdevumā skolēniem ir jāuzraksta desmit jautājumi, kurus varētu uzdot darba devējs intervijas laikā. Šo uzdevumu veica visi skolēni, bet desmit jautājumus uzrakstīja, tikai divi.

Ceturtais uzdevums parāda, kā skolēni ir apguvuši jauno mācību vielu – CV, jo nepieciešams uzrakstīt to, kādas ir tā sadaļas, lai ar to varētu pieteikties kādai darba vakancei. Uzdevumu neizpildīja tikai viens skolēns, bet pārējiem arī nebija precīzas atbildes, piemēram, viens skolēns bija uzrakstījis – *vārds, uzvārds, adrese, telefona numurs*, bet uzdevumā ir prasītas galvenās sadaļas, līdz ar to skolēnam bija jāatbild - *personas dati*.

Piektā uzdevuma mērķis bija pārliecināties par skolēnu prasmi uzrakstīt motivācijas vēstuli. Šajā uzdevumā vēstule ir jāraksta veikala „Puķu bode” vadītājam, lai pieteiktos vasaras praksei. Uzdevumu veica visi skolēni. Populārākās stila kļūdas bija vietniekvārda *jūs* rakstīšana ar mazo burtu, neatbilstošu saikļu lietojums, ievadot palīgteikumu, dažādu sarunvalodas vārdu izmantošana.

Pārbaudes darba vērtēšanas kritēriji:

1. uzdevums: kopā 9 punkti.

Punkti	Saturs	Stils	Ortogrāfijas un interpunkcijas

			kļūdas
3	Saturs atbilst tematam, domas izteiktas loģiski, viedoklis pamatots, jūtama personiskā attieksme.	Dažādas precīzi veidotas teikumu konstrukcijas, viegli uztverams teksts, vārdu izvēle atbilstīga teksta saturiskajam mērķim.	1
2	Daļējo atklāts temats, plānveidīgs stāstījums, izteiktais viedoklis pārliecinošs, jūtama personiskā attieksme.	Vienveidīgi teikumi, 1 vai 2 kļūdas teksta uzbūvē vai vārdu izvēlē.	2 vai 3
1	Pavirša attieksme pret tematu, stāstījums nepilnīgs, nepabeigts, nav jūtama rakstītāja attieksme.	3 vai 4 kļūdas teksta uzbūvē vai vārdu izvēlē.	4 vai 5
0	Darbs nav veikts. Darbs aizsākts. Grūti salasāms.	Darba nav veikts. Vairāk par 4 kļūdām.	6 un vairāk

2.uzdevums: kopā 10 punkti:

- par katru pareizu atbildi - 1 punkts.

3.uzdevums: kopā 7 punkti:

- par katru pareizi nosauktu sadaļu - 1 punkts.

4.uzdevums: kopā 10 punkti:

- par katru pareizi uzrakstītu jautājumu bez kļūdām - 1 punkts;
- par katru jautājumu, kurā ir kļūdas - 0,5 punkti;
- par jautājumu, kurš ir neloģisks un nav saprotams - 0 punkti.

5.uzdevums: kopā 12 punkti:

Punkti	Saturs	Stils	Forma	Ortogrāfijas un interpunkcijas kļūdas
3	Saturs atbilst tematam, domas izteiktas loģiski, viedoklis pamatots, jūtama personiskā attieksme.	Dažādas precīzi veidotas teikumu konstrukcijas, viegli uztverams teksts, vārdu izvēle atbilstīga teksta saturiskajam mērķim.	Ievērotas motivācijas vēstules izkārtojums, glīts rokraksts.	1
2	Daļējo atklāts temats, plānveidīgs stāstījums, izteiktais viedoklis pārliciecināošs, jūtama personiskā attieksme.	Vienveidīgi teikumi, 1 vai 2 kļūdas vārdu izvēlē.	Pieļauta 1 kļūda.	2 vai 3
1	Pavirša attieksme pret tematu, stāstījums nepilnīgs, nepabeigts, nav jūtama rakstītāja attieksme.	3 vai 4 kļūdas vārdu izvēlē.	Pieļautas 2 kļūdas.	4 vai 5
0	Darbs nav veikts. Darbs aizsākts. Grūti salasāms.	Darbs nav veikts. Vairāk par 4 kļūdām.	Pieļautas 3 kļūdas,	6 un vairāk

Kopvērtējums:

Punkti	0,5 – 5	5,5 – 10	10,5 – 15	15,5 – 22	22,5 – 27	27,5 – 33	33,5 – 37	37,5 – 41	41,5 – 47	47,5 – 48
Balles	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Skolēnu vērtējumi atspoguļoti 4. tabulā:

4. tabula Skolēnu pārbaudes darbu vērtējumi

Skolēnu iniciāļi	Vērtējumi
L. G.	6
L.E.	5
P. E	4
S. P.	4

SECINĀJUMI

Valodas prasmes mūsdienu sabiedrībā ir diezgan pieprasītas, tāpēc to apguves metodes ir izveidotas ļoti daudz, lai realizētu valodas apguvi. Viena no populārākajām metodēm mūsdienās ir bilingvālās izglītība. Bet, ja cilvēkam nav dotas tik labas spējas kā citiem, lai apgūtu valodu, tad viņa apguves procesā atspoguļojas dažādas kļūdas, piemēram, stila, ortogrāfijas, interpunkcijas kļūdas. Stilistikas jēdziens tiek skaidrots dažādi, tāpēc diplomdarba autore secina, ka stilistika ir valodniecības nozare, kura pēta valodas funkcionālos stilus un to izmantošanu dažādas saziņas situācijā.

Lai izprastu skolēnu stilistikās prasmes, diplomdarba autore izveidoja anketu, ar kuras palīdzību tika aptaujāti skolotāji no dažādām Dobeles novada skolām, kuru vidējais darba stāžs ir aptuveni 30 gadi. Aptaujas rezultāti liecina:

- ka kļūdas, kuras pieļauj skolēni lielākoties ir gramatiski stilistikas; tās tiek pieļautas, jo skolēni vēl nav visu iemācījušies, tāpēc ir nepietiekama teorētiskā apguve;
- ka visbiežāk skolēni pieļauj kļūdas mājas darbos un patstāvīgos darbos;
- lai uzlabotu skolēnu spējas, lielākā daļa respondentu atbildēja, ka nepieciešams palielināt mācību stundu skaitu.

Lai apgūtu un varētu veidot pilnvērtīgu saziņas procesu, skolēniem jāapgūst dažādas stilistikās prasmes, piemēram:

- prasme valodu izmantot atbilstoši saziņas mērķim;
- prasme nepieļaut dažādas gramatiskas kļūdas;
- prasme nepieļaut leksiski stilistikas kļūdas;

Ja ievēros šīs prasmes, tad saziņas situācijā valoda tiks lietota pareizi, precīzi, skaidri, koncentrēti, tai piemītīs dzīvums, tīrība, vienkāršība, bagātība, tēlainība, ietekmīgums un labskaņa.

Diagnosticējošais darbs parāda, ka tikai diviem no četriem skolēniem stilistikās prasmes un spējas ir pietiekamas, jo viņu vērtējums darbā ir ieskaitīts, bet pārējiem diviem ir neieskaitīts.

Lai izstrādātu didaktisko materiālu, diplomdarba autore ņem vērā skolēnu vecumposma īpašības, spējas un valodas lietojuma prasmes. Izmēģinājumdarbībā tika iesaistīti Dobeles

novada 8. klases skolēni, no kuriem trīs ir meitenes, bet viens puisis, kuru vecumposms ir 13 – 14 gadi. Šajā vecumā skolēni nevēlas ne vienam pakļauties, domā, ka ir pietiekoši izauguši, lai būtu patstāvīgi. Bieži vien skolotājiem uzdod jautājumu par to, vai tas tiešām viņiem kaut kad būs nepieciešams. Par šo mācību tematu skolotāja var atbildēt, ka jā, būs nepieciešams. Līdz ar to, skolēniem rodas lielāka vēlme to apgūt.

Tā kā skolēni rakstu valodu apgūst ne tikai latviešu valodas stundās, bet arī vēsturē, ģeogrāfijā, sociālajās zinībās, tad vērtīgi ir izmantot starppriekšmetu saikni mācību procesā, jo skolēniem nav nepieciešams pareizi rakstīt tikai latviešu valodā, bet arī citos priekšmetos un ārpus mācībām.

Veidojot mācību saturu, skolotājam jāņem vērā līdzšinējiem mācību sasniegumi un prasmju līmenis, jo nevar mācīt to, ko skolēni nezina vai nav izpratuši, neievērojot to, it kā tā ir viņu pašu vaina. Lai nodrošinātu pilnvērtīgāku mācību apguvi skolēniem, jārada priekšstats starp viņu dzimto valodu un latviešu valodu, jānorāda kopējais un atšķirīgais, lai viņi redzētu savstarpējo saikni, tas uzlabos mācību procesu, jo, piemēram, krievu valodas un latviešu valodas stila kļūdu klasifikācija ir diezgan līdzīga.

Izstrādājot izmēģinājumdarbības procesu, diplomdarba autore izmantoja dažādas mācību apguves metodes, piemēram, gan tādas, kurās zināšanas tiek nodotas skolēniem, gan tādas, kurās skolēni paši mēģina analizēt un atrast kļūdas, gan arī tādas, kurās skolēni mēģina iejusties reālajā situācijā, lai skolēni mācību procesā iesaistītos atraktīvāk un sajustu to, ka lietišķais valodas stils būs nepieciešams viņiem nākotnē, kad meklēs sev darbu.

Diplomdarba autore izmēģinājumdarbībā izmantoja šādas metodes:

- darbs ar diplomdarba autores veidotām darba lapām un tabulu;
- lomu spēle - darba intervija;
- jautājumi un atbildes;
- tekstu analīze;
- patstāvīgie darbi – CV, motivācijas vēstule;
- grupu darbs – tabulas pildīšana u.c.

Pārbaudes darba rezultāti parāda, ka skolēni ir sekmīgi apguvuši lietišķo valodas stilu. Rezultāts nav tik labs, kā diplomdarba autore cerēja, jo divi no skolēniem ir ieguvuši tikai četras balles. Šie skolēni diezgan daudzas lietas nesaprata, kaut arī uzdevumi tika izskaidroti mācību stundas sākumā. Diplomdarba autore prakses laikā uzzināja, ka latviešu valodu

pārsvarā viņi lieto tikai skolā. Ģimenē un draugu lokā runā krievu valodā. Savukārt pārējie divi skolēni arī ārpus skolas izmanto latviešu valodu, līdz ar to viņu rezultāts ir augstāks.

Salīdzinot diagnosticējošo darbu un pārbaudes darbu, diplomdarba autore secina:

- ka skolēniem ir uzlabojusies lietišķā valodas stila prasmes;
- ka skolēni izmanto mazāk sarunvalodas stila vārdus;
- ka vienā teikumā netiek atkārtoti viens vai viensaknes vārdi;
- ka teikumi tiek rakstīti loģiskāki;
- ka skolēni zina lietišķā valodas formu un teksta izkārtojumu.

Rezultāti skolēniem nav labi, bet ir viduvēji. Visvairāk kļūdu pieļauts, izsakot viedokli par lietišķo valodas stilu, tās atspoguļojas nezināšanā, kā to rakstīt. Mazāk kļūdu pieļauts rakstot motivācijas vēstuli. Skolēniem ir uzlabojusies prasme nepieļaut stila kļūdas tekstā, novērst to rašanos. Līdz ar to, diplomdarba autore secina, ka skolēnu stilistikās prasmes ir iespējams uzlabot, izmantojot dažādas mūsdienīgas mācību metodes.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

1. Azareviča J., Micēviča S., Miļča K., Plociņa L., Zabarovskis S. Autoru kolektīvs. *Rakstītprasmes pilnveide dažādos mācību priekšmetos 7. – 9. klasē*. Rīga: LVA, 2011. gads, 104 lpp.
2. Druviete I. Gavriļina M. *Minoritātes bērni latviešu mācībvalodas skolās*. Rīga: „Puse plus”, 2003. gads, 52 lpp.
3. Gavriļina M. *Runas un rakstu kļūdu būtība*. Lekciju pieraksti. 2011. gads.
4. Golubeva M. Autoru kolektīvs. *Jaunais un aktuālais bilingvālajā izglītībā Latvijā*. Rakstu krājums. Rīga: LVA, 2011., 162 lpp.
5. Kļava G., Kļave K., Motivāne K. *Latviešu valodas lietojuma prasmi un lietojums augstākās izglītības iestādēs: mazākumtautību izglītības satura reformas rezultāti*. Rīga: LVA, 2010. gads, 55 lpp.
6. Laiveniece D. *Valodas mācība pusaudzīm*. Rīga: „Raka”, 2003. gads, 396. lpp.
7. Marševska I. Neilande S. *Latviešu valoda mazākumtautību skolā*. Skolotāja grāmata. 9. klase. Rīga: LVA, 2013., 128 lpp.
8. Marševska I. Neilande S. *Latviešu valoda mazākumtautību skolā. 8. klase*. Skolotāja grāmata. 8. klase. Rīga: LVA, 2012. gads, 123 lpp.
9. Maslo E. *Mācīšanās spēju pilnveide*. Rīga: „Raka”, 2003. gads, 194 lpp.
10. Lazdiņa S. Šalme A. *Latviešu valodas apguve mazākumtautību izglītībā: tendences, attīstība ietekme*. Rīga: LVAVA, 2008., 240 lpp.
11. Plēsuma A. Autoru kolektīvs. *Latviešu valodas kultūras jautājumi*. Rīga: „Liesma”, 1971. gads, 180 lpp.
12. Rozenbergs J. *Latviešu valodas stilistika*. Rīga: „Zvaigzne ABC”, 1995. gads, 232 lpp.
13. Skujiņa V. *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: LVA, 2007. gads, 624 lpp.
14. Šalme A. *Latviešu valodas kā svešvalodas apguves pamatjautājumi*. Rīga: LVA, 2011., 152 lpp.
15. Zuiceva I. Autoru kolektīvs. *Latviešu valodas prasmes līmenis*. Rīga: „Council of Europe”, 1997.gads, 205 lpp.

16. Касарова В.Г. *Речевые ошибки иностранных студентов и их причины* / Гуманитарные науки. - Вып. 21. - Москва, 2003. - С. 118-123.
17. Костомаров В.Г., Митрофанова В.Г. *Методическое руководство для преподавателей русского языка иностранцам*. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Рус.яз., 1984. – 159 с.
18. *Стилистический энциклопедический словарь русского языка*, 2003. С. 211.
19. *Словарь лингвистических терминов: Изд. 5-е, испр-е и дополн.* — Назрань: Изд-во "Пилигрим". Т.В. Жеребило. 2010. С. 189
20. *Энциклопедический словарь по психологии и педагогике*. 2013. С. 314.
21. „Atvērtā skola” projekts. *Divvalodīgi bērni*. Vecāku rokasgrāmata. Tiešsaiste. http://atvertaskola.iac.edu.lv/gramatas/vecaku_rokasgramata/risinajumi.htm
22. Beikers K. *Bilingvisma un bilingvālās izglītības pamati*. Tiešsaiste internetā: http://www.google.lv/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDcQFjAA&url=http%3A%2F%2Fatvertaskola.iac.edu.lv%2Fgramatas%2Fbeikers%2Fotra_maci_bvaloda.doc&ei=6FvBUt2HB6jOyAPonIG4Bw&usg=AFQjCNEtfhwMuuh_SPFo6-TI24GoLjoPHA&bvm=bv.58187178,d.bGQ
23. *Bioloģija 7. – 9. klasei*. Mācību programmas paraugs. Pielikums. Tiešsaiste internetā: <http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pamskolai/biopiel.pdf>
24. Freimane I. *Aktuāli ortoēpijas jautājumi un atkāpes no ortoēpijas normām*. Tiešsaiste internetā: <http://www.vvk.lv/index.php?sadala=154&id=473>
25. Freimane I. *Stilistiski izmantojamie valodas līdzekļi*. Tiešsaiste internetā: <http://www.vvk.lv/index.php?sadala=154&id=493>
26. *Ieteikumi, gatavojoties latviešu valodas (mazākumtautību izglītības programmās) centralizētajam eksāmenam 9. klasei*. Metodiskais materiāls. Tiešsaiste internetā: http://visc.gov.lv/vispizglitiba/eksameni/dokumenti/metmat/09_maztaut_latval_ieteikumi.pdf
27. *Izplatītākās latviešu valodas lietojuma kļūdas*. Tiešsaiste internetā: <http://exs.lv/read/izplatitakas-latviesu-valodas-lietojuma-kludas>
28. *Izplatītākās valodas nepilnības un ieteikumi to novēršanai*. Ortogrāfija. Tiešsaiste internetā: http://www.lu.lv/filol/valoda/2_sak_1.htm
29. Kalnbērziņa V. Druviete I. *Diaspora jautājumi un atbildes*. Tiešsaiste internetā: http://www.valoda.lv/downloadDoc_577/mid_576

30. Kalnbērziņa V. *Valodu apguves teoriju pamati*. Tiešsaiste internetā:
http://www.google.lv/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=17&ved=0CEwQFjAGOAo&url=http%3A%2F%2Fwww.bilingvals.lv%2Fuploads_docs%2FA2_Kalnberzi_na_Valodu_apguves_metodes_fin_1303926518.ppt&ei=LwO4UqjbBIGxywOxwoHwDQ&usg=AFQjCNGnNPu7P9MnFVGPWMemIzmt82N6Yg&bvm=bv.58187178,d.bGQ
31. *Kļūdu tipi*. Tiešsaiste internetā:
<http://valoda.ailab.lv/latval/vidusskolai/STILISTIKA/stil4.htm>
32. Latviešu valodas aģentūras projekts „*Atbalsts valsts valodas apguvei un bilingvālajai izglītībai*”. Metodiskais pielikums Nr. 1. Tiešsaiste internetā:
http://www.bilingvals.lv/uploads_docs/Standarta_metod_pielikums_Nr_1_1270804112.pdf
33. Latviešu valodas aģentūras projekts. „*Latviešu valodas apguvi ietekmējošie faktori un lietojuma vide*”. Tiešsaiste internetā:
http://www.bilingvals.lv/uploads_docs/A1_PETIJUMS_LATVIESU_VALODAS_APGUVI_IETEKMEJOSIES_FAKTORI_UN_LIETOJUMA_VIDE_1305276230.pdf
34. *Latviešu valoda un literatūra 1. – 9. klasei skolām, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas*. Pamatizglītības mācību priekšmeta programmas paraugs. Tiešsaiste internetā:
http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pamskolai/latval_mzkmtaut_1_9.pdf
35. *Latviešu valoda un literatūra mazākumtautību izglītības programmas. Mācību priekšmeta standarts 1.–9.klasei*. Tiešsaiste internetā:
36. *Metodiskie norādījumi skolotājam*. Tiešsaiste internetā:
<http://valoda.ailab.lv/latval/vidusskolai/met.html>
37. *Ortogrāfijas būtība un principi*. Tiešsaiste internetā:
<http://valoda.ailab.lv/latval/vidusskolai/orto/ortogra.htm>
38. *Pareizrūna jeb ortoēpija*. Tiešsaiste internetā:
<http://valoda.ailab.lv/latval/vidusskolai/ORTOEP/ortep1.htm>
39. Pāvula I. *Bilingvs – nākotnes cilvēks*. SFL projekta „Atvērta skola” materiāls. Tiešsaiste internetā:
http://www.google.lv/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CC0QFjAA&url=http%3A%2F%2Fiac.edu.lv%2Farhivs%2Fnumuri%2Ffraksti%2F33_bilingvs.doc

https://www.google.com/search?q=&ei=iCrQUoOvNpD-yAOOhoHYDA&usq=AFQjCNHxSiMv0dny73oWL_y-9EOYtBcuiw&bvm=bv.59026428,d.bGQ

40. *Sagatavošanās materiāls centralizētā eksāmena kārtīšanai*. Tiešsaiste internetā:
https://eduspace.lv/macibas/pluginfile.php/870/mod_label/intro/Stils_Stilistika.pdf
41. *Stilistikas priekšmets un uzdevumi*. Tiešsaiste internetā:
<http://gosexam.diary.ru/p175190687.htm?oam>
42. *Stilistiskie izteiksmes līdzekļi*. Tiešsaiste internetā:
http://www.lu.lv/filol/valoda/2_sak_6.htm
43. *Основные понятия стилистики (статья)*. Tiešsaiste internetā:
http://www.superinf.ru/view_helpstud.php?id=278

PIELIKUMI

ANKETA

Esmu Anda Fridemane, Latvijas Universitātes studente. Rakstu diplomdarbu par „8. klases mazākumtautību skolēnu stilistisko prasmju pilnveidošanas didaktiskajām iespējām”. Lūdzu Jums veltīt nedaudz laika un aizpildīt anketu, lai rezultātus varētu apkopot un pievienot diplomdarbam.

1. Kā Jūs diagnosticējat kļūdu iemeslus?

- salīdzināt ar dzimtās valodas mācību darbiem;
- mēģināt konstatēt reālos mācību sasniegumus;
- analizējat izmantojot dažādas metodikas.

2. Kādi, Jūsaprāt, lietišķo rakstu stilistiskie principi 8. klases skolēniem vēl nav saprotami?

.....
.....
.....

3. Kādas ir tipiskākās stilistikas kļūdas, kuras tiek pieļautas lietišķā valodas stila izmantošanā?

- Leksiski stilistikas kļūdas, jo.....
.....
- Gramatiski stilistikas kļūdas, jo.....
.....

4. Stilistikās kļūdas skolēnu valodā Jūs visbiežāk konstatējat:

- kontroldarbos;
- klases darbos;
- mājas darbos;
- patstāvīgajos darbos
- Jūsu variants:

5. Šīs kļūdas mazākumtautību skolēniem ir tipiskas vai netipiskas? Vai tās pieļauj mācoties arī citus mācību tematus? Kādus?

.....
.....
.....

6. Kāpēc, Jūsaprāt, rodas stilistiska rakstura problēmas?

- nepietiekama teorētiskā mācību apguve iepriekšējos mācību gados;
- nepietiekamas zināšanas un vārdu krājums latviešu valodā;
- starpvalodas barjeras ietekme;
- nepietiekama stilistisko prasmju attīstība;

• Jūsu variants

.....

.....

7. Kādas ir tipiskākās kļūdas?

- vārdu jēdzieniski nemotivēti savienojumi;
- viena un tā paša vārda vai viensaknes vārdu nemotivēts atkārtojums;
- lieki ieradumu vārdi;
- kļūdas vārdu darināšanā;
- neprecīzs vietniekvārdu lietojums;
- vārdu secības kļūdas;
- kļūdas salikta teikuma izveidē;

• Jūsu variants

.....

.....

8. Šīs kļūdas ir stabilas/nestabilas?

• Stablas (grūti koriģējamas), jo

.....

.....

- Nestabilas (viegli koriģējamas), jo
-
-

9. Kā, Jūsaprāt, uzlabot stilistiskās prasmes lietišķajos rakstos?

- palielināt mācību stundu skaitu;
 - izmantot vairākus didaktiskos paņēmienu un citādas metodes;
 - individualizēt mācību procesu;
 - papildus pievērst uzmanību stilistiskajām prasmēm apgūstot citus mācību tematus;
 - Jūsvariants.....
-
-

10. Cik gadus jau strādājat par latviešu valodas skolotāju?

.....

11. Kādā klašu grupā strādājat?

.....

Paldies par atsaucību!

Diagnosticējošais darbs – lietišķais valodas stils

1. uzdevums

Izlasi doto tekstu!

Naudītes pamatskolas
Direktorei Astrai Vinovskai

8. klases skolēna
Kārlis Lapiņš

Paskaidrojums

Nokavēju latviešu valodas stundu, jo ar Jāni aizmaucām uz veici tāpēc ka veikalā pārdodas končas. Par cik nauda pietika arī kraukšču cepumiem, tad starbrīža laikā nespējām apēst. Dēļ šī iemesla nevarējam ierasties laikā.

2013. gada 22. novembris.

Kārlis Lapiņš

2. uzdevums.

Izraksti skolēna pieļautās kļūdas.

Pareizrakstības kļūdas
Stila kļūdas
Paskaidrojuma forma

3. uzdevums

Pārraksti doto paskaidrojumu pareizi!

3. pielikums Diagnosticējošā darba 2. uzdevuma analīze

Kļūdas, kuras jāatrod	Skolēnu skaits
Pareizrakstības kļūdas	
Paskaidrojums.	3
tāpēc, ka	2
kraukšču	3
starpbrīža	3
iemesla, nevarējām	0
direktorei	3
nevarējām	2
nepaspējām	2
Stila kļūdas	
aizmaucām	4
veici	4
pārdodas	4
končas	4
par cik	2
dēļ šī iemesla	3
Kārlis Lapiņš	3
novembris	1
Paskaidrojuma forma	
Paraksts nav atbilstošā vietā	3
Nav norādīts datums, kad tika nokavēta mācību stunda	2

4. pielikums Diagnosticējošā darba 3. uzdevuma analīze

Kļūdas, kuras vairāk netiek pieļautas	Skolēnu skaits
Pareizrakstības kļūdas	
Paskaidrojums.	1
tāpēc, ka	0
kraukšču	0
starpbrīža	1
iemesla, nevarējām	2
direktorei	0
nevarējām	0
nepaspejām	0
Stila kļūdas	
aizmaucām	4
veici	2
pārdodas	0
končas	0
par cik	0
dēļ šī iemesla	1
Kārlis Lapiņš	0
novembris	0
Paskaidrojuma forma	
Paraksts nav atbilstošā vietā	0
Nav norādīts datums, kad tika nokavēta mācību stunda	0

5. pielikums 1. aprobētās stundas konspekts un darba lapas

Temats: lietišķā valodas stila žanri.

Mērķis: atjaunot un nostiprināt zināšanas par jau zināmiem lietišķā valodas stila žanriem un iepazīstināt ar vēl neapgūtu žanru – CV.

Uzdevumi:

- nostiprināt zināšanas par lietišķā valodas stila iezīmēm;
- nostiprināt zināšanas par apsveikuma un ielūguma rakstīšanas un noformēšanas nosacījumiem;
- nostiprināt zināšanas par iesnieguma un paskaidrojuma rakstīšanas un noformēšanas nosacījumiem;
- nostiprināt skolēnu zināšanas personu saraksta rakstīšanas un noformēšanas nosacījumiem;
- veidot izpratni par CV, kā vienu no lietišķā valodas stila žanriem;
- veidot izpratni par CV rakstīšanas un noformēšanas nosacījumiem;
- nostiprināt zināšanas par CV rakstīšanas un veidošanas nosacījumiem.

Sasniedzamais rezultāts:

- skolēniem ir atjaunotas zināšanas par lietišķā valodas stila iezīmēm;
- skolēni ir atjaunojoši un nostiprinājuši zināšanas par apsveikuma, ielūguma, iesnieguma, paskaidrojuma, personu saraksta rakstīšanas un noformēšanas nosacījumiem;
- skolēniem ir izpratne par CV, kā vienu no lietišķā valodas stila žanriem;
- skolēniem ir izpratne par CV rakstīšanas un noformēšanas nosacījumiem;

Darba organizācijas formas:

- mācību stunda;
- frontāls darbs;
- grupu darbs;
- individuāls darbs.

Mācību metodes un metodiskie paņēmieni:

- pārrunas;
- tabula;
- jautājumi un atbildes;
- uzdevums.

Vērtēšana:

- pēc vietas: kārtējā;

- pēc veida: formatīvā;
- ko vērtē: skolēnu darbu stundā, atbildes, aktivitāti;
- kā vērtē: mutvārdos ar uzslavām.

Resursi:

- Vīduša I. Valodas labirinti. Latviešu valoda 8.klasei. Rīga: „Zvaigzne ABC”, 2008. gads, 192. lpp.

Stundas fāze un paredzamais laiks	Skolotāja darbība	Skolēnu darbība	Teorētiskais pamatojums
Ierosināšana 3 minūtes	<ul style="list-style-type: none"> • Skolotāja ienāk klasē, sasveicinās ar skolēniem un saka, ka atjaunotas un nostiprinātas skolēnu zināšanas par lietišķā valodas stila iezīmēm un jau apgūtajiem žanriem, kā arī iepazīstināti ar CV kā šī valodas stila žanru. • Skolotāja uzdod skolēniem dažus jautājumus par iepriekšējos gados lietišķā valodas stilā apbūto. <ol style="list-style-type: none"> 1. Ko jūs atceraties par lietišķo valodas stilu? 2. Kādus žanrus jūs jau esat apguvuši? 	<ul style="list-style-type: none"> • Skolēni sasveicinās ar skolotāju un klausās par ko šodien mācīsies. • Skolēni klausās skolotājas uzdotos jautājumus un atbild uz tiem, piemēram, <i>lietišķo valodas stilu izmanto dokumentos</i>. Lietišķā stila žanri, ko jau ir apguvuši ir <i>iesniegums, paskaidrojums, apsveikums, ielūgums, personu saraksts</i>. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sasveicinoties tiek ievērotas runas kultūras normas. • Šādā veidā skolotāja rosina skolēnu atcerēties jau apgūtas lietas.
Apjēgšana 34 minūtes	<ul style="list-style-type: none"> • Skolotāja liek klasei dalīties divās grupās. Katrai grupai iedod atšķirīgas darba lapas. Iepazīstina skolēnus ar tā saturu darba kārtību: „Katra grupa kopā apspriež noteikto lietišķā valodas stila žanru saturu - kam jābūt rakstītam, valodu – kādi ir rakstības 	<ul style="list-style-type: none"> • Skolēni, saņemot darba lapas, apskata tās. Klausās skolotājas norādījumus darba veikšanai. • Kopā apspriežoties dotās tabulas ailes aizpilda pēc dotajiem nosacījumiem. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tiek attīstīta KK, MK un arī VK, jo skolēniem ir savstarpēji jāpārrunā žanru iezīmes, lai aizpildītu tabulu. Veidojot tabulu, skolēni nostiprina

	<p>nosacījumi, forma – kā raksta.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pēc tam, kad tabula ir aizpildīta, kopā pārrunā, ko skolēni ir atcerējušies, par konkrētajiem žanriem. Skolotāja papildina, ja skolēni kaut ko nav atcerējušies. • Mācību stundas turpinājumā skolotāja uzdod dažādus rosinošus jautājumus, piemēram: <ol style="list-style-type: none"> 1. Par ko skolēni vēlētos kļūt, kad pabeigs mācības? 2. Kā var atrast darba vakances? 3. Kas nepieciešams, lai pieteiktos darba vakancei? • Skolotāja izstāsta skolēniem, ka, lai pieteiktos kādai darba vakancei, darba devējam ir jāiesniedz CV. Tas ir dzīves gājuma apraksts. Skolotāja lūdz, lai skolēni pieraksta CV definīciju pierakstu kladēs. „CV jeb Curriculum vitae ir dzīves gājuma apraksts. To raksta noteiktā lakoniskā formā, kurā iekļauj dzīves nozīmīgāko notikumu aprakstu”. • Skolotāja lūdz, lai skolēni atver mācību grāmatas. Tajā ir iekļauts CV paraugs, 	<ul style="list-style-type: none"> • Viens skolēns no grupas tiek izvēlēts, lai tas aizstāvētu savas grupas veikumu. • Skolēni atbild uz skolotājas uzdotajiem jautājumiem, piemēram, ka skolēni izvēlētos šādas profesijas: <i>advokāts, skolotājs, ārsts</i>, ka darba sludinājumus var atrast: <i>internetā, avīzēs, ar draugu palīdzību</i> u. tml, ka, lai pieteiktos kādai darba vakancei, nepieciešams <i>darba, iemaņu, prasmju apraksts</i>. • Skolēni klausās skolotājas stāstītajā un pieraksta definīciju pierakstu kladēs. • Skolēni atver mācību grāmatas. Individuāli apskata un izpēta CV paraugu. 	<p>zināšanas par latviešu valodu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tiek attīstīta MK, jo skolēni paši izvērtē būtiskāko.
--	--	--	---

	<p>kuru skolēniem individuāli ir jāapskata.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pēc parauga apskatīšanas skolotāja rosina skolēnus, lai viņi analizētu, kā pareizi jāraksta un jānoformē CV. Lai analīze būtu veiksmīga, izmanto mācību grāmatā dotos jautājumus: Kādas sadaļas ir CV? Kādus personas datus norāda CV? Kādā secībā min mācību iestāžu nosaukumus? Kāda informācija jānorāda par valodu prasmēm? Kuros gadījumos izmanto lielos sākuma burtus, un kuros gadījumos – mazos burtus? Kā pieraksta CV datumu? Kādi pieturzīmju lietošanas nosacījumi jāievēro? Ko vizuāli izceļ rakstot CV? • Skolotāja izdala katram skolēnam baltu A4 papīra lapu un lūdz, lai skolēni uzraksta savu CV, pēc dotā parauga. 	<ul style="list-style-type: none"> • Klase kopā analizē paraugu. Uz jautājumiem atbild, ka CV sadaļas ir: personas dati, izglītība, darba pieredze, papildu izglītība, kursi, valodu prasmes, intereses; ka personas dati, kuru jānorāda CV ir: vārds, uzvārds, dzimšanas dati, personas kods, adrese, tālrunis, e-pasts; ka mācību iestāžu nosaukumi jāraksta no jaunākā uz vecāko; ka valodu prasmēs jānorāda informācija par to, kura valoda ir dzimtās un kā pārvalda citas valodas runā un rakstos; ka lielos sākumburtus raksta personas vārdā, uzvārdā, adresē – pilsētas un ielas nosaukumā, skolu nosaukumos, darba iestāžu nosaukumos. • Skolēni uzraksta CV, izmantojot mācību grāmatā doto paraugu, ievērojot CV rakstīšanas un noformēšanas nosacījumus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tiek attīstīta KK, jo skolēniem jāatbild uz jautājumiem. • Tiek attīstīta MK un VK, jo skolēni nostiprina zināšanas un pilnveido valodas pareizrakstību.
Refleksija 3 minūtes	<ul style="list-style-type: none"> • Skolotāja paņem no skolēniem uzrakstītos CV. • Skolotāja uzdod skolēniem dažus 	<ul style="list-style-type: none"> • Skolēni atbild uz skolotājas jautājumiem: 	

	<p>jautājumus mācību stundas noslēgumā, lai pārliecinātos vai skolēni ir apguvuši šajā mācību stundā apgūto.</p> <p>Kādus lietišķās valodas stila žanrus jūs esat jau apguvuši? Kādu valodu tajā jāizmanto? Ar kādu mērķi tiek rakstīts CV?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skolotāja uzdod mājas darbu, kurā jāuzraksta CV, kāds tas varētu būt pēc desmit gadiem. 	<p>iesniegums, paskaidrojums, ielūgums, apsveikums, personu saraksts, CV; šajā valodas stilā izmanto skaidru koncentrētu valodu, ievērojot pareizrakstības nosacījumus; CV raksta, lai izveidotu dzīves gājuma aprakstu, pretendējot darba kādai darba vakancei.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skolēni mājas darba uzdevumu ieraksta dienasgrāmatā. 	
--	---	---	--

6. pielikums 2. aprobētās stundas konspekts

Temats: motivācijas vēstule.

Mērķis: nostiprināt skolēnu zināšanas par CV un veidot izpratni par motivācijas vēstuli, kā lietišķā valodas stila žanru.

Uzdevumi:

- atjaunot zināšanas par vēstules rakstīšanas nosacījumiem, kurus nepieciešams izmantot motivācijas vēstules veidošanā;
- veidot izpratni par motivācijas vēstules nepieciešamību;
- veidot izpratni par motivācijas vēstules saturu;
- veidot izpratni par motivācijas vēstules valodu;
- veidot izpratni par motivācijas vēstules formu.

Sasniedzamais rezultāts:

- skolēni ir atjaunojuši zināšanas par vēstules rakstīšanas nosacījumiem;
- skolēni ir apjautuši, kā vēstules rakstīšanas nosacījumus var izmantot motivācijas vēstules rakstīšanā;
- skolēniem ir izpratne par motivācijas vēstules nepieciešamību;
- skolēniem ir izpratne par motivācijas vēstules saturu;
- skolēniem ir izpratne par motivācijas vēstules valodu;
- skolēniem ir izpratne par motivācijas vēstules formu;
- skolēni ir nostiprinājuši zināšanas par motivācijas vēstuli.

Darba organizācijas formas:

- mācību stunda;
- frontāls darbs;
- pāru darbs;
- individuālais darbs.

Mācību metodes un metodiskie paņēmieni:

- jautājumi un atbildes;
- darbs ar tekstu;
- analīze;

Vērtēšana:

- pēc vietas: kārtējā;
- pēc veida: formatīvā;
- ko vērtē: skolēnu atbildes, darbu mācību stundā, aktivitāti;
- kā vērtē: mutvārdos ar uzslavām.
-

Resursi:

- Vīduša I. Valodas labirinti. Latviešu valoda 8.klasei. Rīga: „Zvaigzne ABC”, 2008. gads, 192. lpp.

Stundas fāze un paredzamais laiks	Skolotāja darbība	Skolēnu darbība	Teorētiskais pamatojums
Ierosināšana 12 minūtes	<ul style="list-style-type: none"> • Skolotāja ienāk klasē un sasveicinās un skolēniem. • Skolotāja aicina pārbaudīt mājas darbu CV. Skolēniem jāsamaina savs CV ar sola biedra CV, un pēc iepriekšējās mācību stundā apgūtā jāanalizē, vai nav pieļautas kļūdas. • Skolotāja uzdod jautājumus: Vai darba devējam nav jāzina par cilvēka personību, rakstura īpašībām, savstarpējām attiecībām ar citiem cilvēkiem, dažādām prasmēm? Kā darba meklētājs šo informāciju var nodot darba devējam? 	<ul style="list-style-type: none"> • Skolēni ir sagatavojušies mācību stundai. Sasveicinās ar skolotāju. • Skolēni paņem mājas darbu un apmainās ar sola biedru. Katrs pārlasa sava sola biedra CV. Pēc tam pa vienam pēc kārtas pastāsta, kādas kļūdas ir ievērojis. • Skolēni atbild, ka ir nepieciešams zināt, un ka šo informāciju raksta vēstulē, ko pievieno CV. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sasveicinoties tiek ievērotas pieklājības normas. • Tiek attīstīta VK un KK, lasot un labojot mājas darbu, kā arī publiski runājot klasē.
Apjēgšana 22 minūtes	<ul style="list-style-type: none"> • Skolotāja izstāsta skolēniem un liek pierakstīt kladēs, kas ir motivācijas vēstule: „tas ir dokuments, kurā autors izstāsta un pamato darba devējam vai kādai organizācijai savu atbilstību izvēlētajam darbam, projektam. Motivācijas vēstuli raksta, lai precizētu CV iekļauto vēstuli.” • Skolotāja jautā 	<ul style="list-style-type: none"> • Skolēni klausās skolotājā un pieraksta definīciju kladēs. • Skolēni atbild uz 	<ul style="list-style-type: none"> • Tiek attīstīta VK, jo skolēni klausoties pieraksta ievērojot pareizrakstības nosacījumus. • Tiek attīstīta

	<p>skolēniem: „Kādi ir vēstules rakstīšanas principi?”</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skolotāja lūdz, lai skolēni atver mācību grāmatas un aplūko tajā ievietoto motivācijas vēstuli, izlasa to. • Skolotāja lūdz, lai skolēni nosauc kopīgās pazīmes ar privāto vēstuli. <ul style="list-style-type: none"> • Skolotāja rosina turpināt mācību stundu turpināt ar dažiem jautājumiem, kuri iekļauti mācību grāmatā un saistīti ar motivācijas vēstuli. Ko norāda motivācijas vēstules ievaddaļā? Kāda informācija sniegta teksta daļā? Kādi fakti un argumenti ir motivācijas vēstulē? Ko norāda motivācijas vēstules paraksta daļā? • Mācību stundas turpinājumā skolotāja izstāsta par motivācijas vēstules formu. 	<p>skolotājas uzdoto jautājumu, ka vēstulē vietniekvārdu formas <i>tu</i> un <i>jūs</i> raksta ar lielo sākuma burtu, jāraksta glīti u.tml.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skolēni izlasa motivācijas vēstuli. <ul style="list-style-type: none"> • Klasē nosauc kopējos motivācijas un privātās vēstules rakstīšanas nosacījumus, piemēram, <i>tu</i> un <i>jūs</i> raksta ar lielo sākuma burtu, datumu raksta lapas apakšējā kreisajā pusē u. tml. • Skolēni atbild uz skolotājas uzdotajiem jautājumiem, piemēram, ka ievaddaļā norāda kāpēc vēlas strādāt konkrētajā darba vietā, pieredzi, prasmes; ka teksta daļā norāda informāciju par iepriekšējo darba pieredzi u.tml. • Skolēni klausās skolotājā un pieraksta kladēs. 	<p>VK, MK un KK, jo skolēniem jāatbild uz jautājumiem, kas saistīti ar latviešu valodu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tiek attīstīta KK, jo tiek veikta mutiska analīze. • Tiek attīstīta KK, MK un VK. • Tiek attīstīta VK un MK.
--	--	---	--

Refleksija 6 minūtes	<ul style="list-style-type: none"> • Skolotāja uzdod skolēniem mājas darbu, kurā nepieciešams uzrakstīt motivācijas vēstuli. • Skolotāja uzdod dažus jautājumus skolēniem: Ar kādu mērķi raksta motivācijas vēstuli? Kam tā domāta? Kam Jābūt aprakstītam un iekļautam tajā? 	<ul style="list-style-type: none"> • Skolēni ieraksta mājas darbu dienasgrāmatā. • Skolēni atbild uz skolotājas uzdotajiem jautājumiem. 	
---------------------------------	--	---	--

7. pielikums 3. aprobētās mācību stundas konspekts

Temats: darba intervijs.

Mērķis: pārbaudīt skolēnu zināšanas par motivācijas vēstuli un veidot izpratni par darba intervijs, kā lietišķā valodas stila žanru.

Uzdevumi:

- pārbaudīt un nostiprināt skolēnu zināšanas par motivācijas vēstuli;
- veidot izpratni par darba intervijs valodas stilu;
- veidot izpratni par darba intervijs valodas saturu;
- nostiprināt skolēnu zināšanas par darba intervijs.

Sasniedzamais rezultāts:

- skolēni ir nostiprinājuši zināšanas par motivācijas vēstuli;
- skolēniem ir izpratne par darba intervijs valodas stilu;
- skolēniem ir izpratne par darba intervijs valodas saturu;
- skolēni ir nostiprinājuši zināšanas par darba intervijs.

Darba organizācijas formas:

- mācību stunda;
- pāru darbs;
- grupu darbs;

Mācību metodes un paņēmieni:

- mājas darba pārbaude;
- teksta analīze;
- lomu spēle.

Vērtēšana:

- pēc vietas: kārtējā;
- pēc veida: formatīvā;
- ko vērtē: skolēnu atbildes, darbu mācību stundā, aktivitāti;
- kā vērtē: mutvārdos ar uzslavām.

Resursi:

- Vīduša I. Valodas labirinti. Latviešu valoda 8.klasei. Rīga: „Zvaigzne ABC”, 2008. gads, 192. lpp.

Stundas fāze un paredzamais laiks	Skolotāja darbība	Skolēnu darbība	Teorētiskais pamatojums
Ierosināšana 12 minūtes	• Skolotāja ienāk klasē un sasveicinās un skolēniem.	• Skolēni ir sagatavojušies mācību stundai.	• Sasveicinoties tiek ievērotas pieklājības

	<ul style="list-style-type: none"> • Skolotāja aicina pārbaudīt mājas darbu – motivācijas vēstuli. Skolēniem jāsamaina savs mājas darbs ar sola biedru, un pēc iepriekšējās mācību stundā apgūtā jāanalizē, vai nav pieļautas kļūdas. • Skolotāja uzdod jautājumus: Ar kādu mērķi tiek veidota darba intervija? Kāda informācija var tikt prasīta darba intervijā? 	<p>Saveicinās ar skolotāju.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skolēni paņem mājas darbu un apmainās ar sola biedru. Katrs pārlasa sava sola biedra motivācijas vēstuli. Pēc tam pa vienam pēc kārtas pastāsta, kādas kļūdas ir ievērojis. • Skolēni atbild, ka darba interviju veido, lai labāk iepazītos ar kandidātu, un ka tajā uzdod dažus jautājumus, kas varētu vēl papildus interesēt darba devēju un kandidātu. 	<p>normas.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tiek attīstīta VK un KK, lasot un labojot mājas darbu, kā arī publiski runājot klasē. • Tiek attīstīta VK un KK.
Apjēgšana 25 minūtes	<ul style="list-style-type: none"> • Skolotāja lūdz, lai skolēni atver mācību grāmatas, jo stundu turpinās ar tekstu, kurš tajā ir iekļauts. Pēc teksta izlasīšanas skolēni atbildēs uz jautājumiem, kuri ir iekļauti mācību grāmatā par to, kādus jautājumus var uzdot darba intervijā, kā jāizturas. • Mācību stundas turpinājumā skolotāja lūdz skolēnus sadalīties pa pāriem, lai izveidotu darba interviju. Viens no skolēniem būs darba devējs, bet otrs 	<ul style="list-style-type: none"> • Skolēni klasē uz maiņām izlasa tekstu, kurā ir aprakstīta darba intervijas norise un atbild uz jautājumiem, piemēram, ka uzdot var jautājumus par darba laiku, personīgo viedokli, attiecībām ar citiem cilvēkiem. • Skolēni pēc izvēles sadalās pa pāriem, lai izveidotu darba interviju. Paši pēc izvēles sadalās, kurš būs darba devējs, kurš kandidāts. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tiek attīstīta VK, KK un MK. • Tiek attīstīta KK, MK un VK.

	<p>kandidāts darba vakancei.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kad skolēni ir sagatavojušies, skolotāja klases priekšā novieto divus krēslus, lai skolēni varētu prezentēt savu veikumu. Pēc prezentācijas pārējie skolēni izsaka savu viedokli. 	<p>Skolēniem tiek dots laiks, lai izveidotu jautājumus un atbildes.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skolēni pa pāriem dodas klases priekšā, lai prezentētu veikumu, iejūtoties darba devēja un kandidāta lomās. Pēc prezentācijas pārējie skolēni izsaka viedokli vai darba intervija atbilda tās nosacījumiem, vai valoda atbilda lietišķā valodas stila prasībām un izsaka viedokli par izturēšanās manierēm. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tiek attīstīta KK un VK.
<p>Refleksija 3 minūtes</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mācību stundas noslēgumā skolotāja uzdod dažus rosinošus jautājumus, lai pārliecinātos, ka skolēni ir sapratuši mācību vielu, piemēram, Kāpēc tiek veidota darba intervija? Kāda valoda jāizmanto tās laikā? Kādas pieklājības normas un manieres drīkst izmantot? • Skolotāja uzdod mājas 	<ul style="list-style-type: none"> • Skolēni atbild uz skolotājas uzdotajiem jautājumiem par mācību vielu, piemēram, ka darba intervija domāta, lai tuvāk iepazītos ar kandidātu, ka kandidātam ir iespēja vairāk uzzināt par darba pienākumiem, ka valodai darba intervijā jāatbilst lietišķā valodas stila prasībām, ka intervijas laikā nedrīkst izturēties rupji un nepieklājīgi. • Skolēni pieraksta 	<ul style="list-style-type: none"> • Tiek attīstīta KK, MK.

	darbu, kurā ar pāra biedru, ar kuru veidoja darba interviju, jāsamainās vietām un jāizveido jautājumi darba devējam un kandidātam, lai varētu izveidot vēl vienu darba interviju.	mājas darbu dienasgrāmatā.	
--	---	----------------------------	--

8. pielikums 4. aprobētās mācību stundas konspekts

Temats: gatavošanās pārbaudes darbam.

Mērķis: pārbaudīt skolēnu zināšanas par darba intervijas valodas stilu un formu un analizēt skolēnu stilistiskās kļūdas CV, motivācijas vēstulē un darba intervijā, kā arī analizēt pierakstu formu.

Uzdevumi:

- nostiprināt skolēnu zināšanas par darba interviju;
- analizēt skolēnu valodas stila kļūdas un pierakstu formu CV;
- analizēt skolēnu stila kļūdas un pierakstu formu motivācijas vēstulē;
- analizēt skolēnu stila kļūdas darba intervijā;
- nostiprināt skolēnu stilistiskās prasmes lietišķajā valodas stilā.

Sasniedzamais rezultāts:

- skolēni ir nostiprinājuši zināšanas par darba interviju;
- skolēni ir pilnveidojuši zināšanas par pieļautajām stila kļūdām CV, motivācijas vēstulē, darba intervijā;
- skolēni ir nostiprinājuši zināšanas par lietišķo rakstu pierakstu formās pieļautajām kļūdām.

Darba organizācijas formas:

- mācību stunda;
- pāru darbs;
- frontāls darbs.

Metodes un paņēmieni:

- lomu spēle;
- kļūdu analīze.

Vērtēšana:

- pēc vietas: kārtējā;
- pēc veida: formatīvā;
- ko vērtē: skolēnu atbildes, darbu mācību stundā, aktivitāti;
- kā vērtē: mutvārdos ar uzslavām.

Resursi:

- Vīduša I. Valodas labirinti. Latviešu valoda 8.klasei. Rīga: „Zvaigzne ABC”, 2008. gads, 192. lpp.

Stundas fāze un paredzamais laiks	Skolotāja darbība	Skolēna darbība	Teorētiskais pamatojums
Ierosināšanas	• Skolotāja ienāk	• Skolēni ir	• Sasveicinoties

<p>fāze 15 minūtes</p>	<p>klasē, sasveicinās ar skolēniem.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skolotāja izstāsta, ka mācību stundas sākumā pārbaudīs mājas darbu. Skolēniem lūdz apsēsties kopā ar iepriekšējās mācību stundas kolēģi, lai sagatavotu prezentāciju. Prezentācijas sagatavošanai dotas 2 minūtes. • Skolotāja aicina skolēnus izteikt savus komentārus par citu skolēnu veikumu. • Skolotāja izstāsta, ka mācību stundas turpinājumā analizēs skolēnu raksturīgākās pieļautās stila kļūdas CV, motivācijas vēstulē un iepriekšējās stundas darba intervijā. 	<p>sagatavojušies mācību stundai un sasveicinās ar skolotāju.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skolēni sameklē savu iepriekšējās mācību stundas kolēģi un apsēžas kopā. Kad skolēni ir sagatavojuši savas prezentācijas, pa pāriem dodas klases priekšā, lai izrunātu sagatavoto darba interviju. • Skolēni pēc katra pāra veikuma izsaka savus viedokļus par valodas stilu, izturēšanos, intervijas veiksmīgumu. • Skolēni klausās skolotājas stāstītajā. 	<p>tiek ievērotas pieklājības normas.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tiek attīstīta KK, VK un MK. • Tiek attīstīta KK, MK un VK.
<p>Apjēgšanas fāze 22 minūtes</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Skolotāja lūdz, lai skolēni atver pierakstu klades, kurās pierakstīt raksturīgākās pieļautās kļūdas, piemēram, 1.Es ar Jāni aizgājām 	<ul style="list-style-type: none"> • Skolēni atver pierakstu klades, kurās pierakstīs kļūdas, lai tās mēģinātu vairs nepieļaut. • Skolēni pamana šajos 	<ul style="list-style-type: none"> • Tiek attīstīta MK, VK.

	<p>uz veikalu tūpēc, ka veikālā pārdotas konfektes.</p> <p>2. Pateicoties tam, ka nauda pietika arī kraukšņu cepumiem, tad mēs starpbrīža laikā nepaspējām tos apēst.</p> <p>3. Skolā notika skolas eglīte. u.c teikumi. Skolotāja ir sagatavojusi 14 teikumus.</p>	<p>teikumos stila kļūdas, piemēram 1. teikumā nepareiza locījuma forma <i>aizgājām</i>, divreiz atkārtojas teikumā vārds <i>veikals, konfektes pārdodas</i>.</p>	
<p>Refleksijas fāze 3minūtes</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Skolotāja lūdz, lai skolēni uzdod dažādus jautājumus, par mācību vielu, lai pārliecinātos, ka skolēni ir sapratuši un gatavi pārbaudes darbam 	<ul style="list-style-type: none"> • Skolēni uzdod dažādus jautājumus un neskaidrības pieraksta kladēs. 	

